

Καλοκαιρινός τουρισμός στα Χιονοδρομικά Κέντρα της Ελλάδας: Μια πρόταση για άρση της εποχικότητας και αντιμετώπιση της κρίσης στις ορεινές περιοχές, με αφορμή παραδείγματα του τουρισμού τουρισμού εκτός χειμερινής περιόδου σε Χιονοδρομικά Κέντρα του εξωτερικού

**Α.Δολόγλου, Βιολόγος, MSc Environmental Pollution Science
Μετσόβιο Κέντρο Διεπιστημονικής Έρευνας (ΜΕ.Κ.Δ.Ε) του Ε.Μ.Π**

Περίληψη

Ο ορεινός τουρισμός της Ελλάδας, προβληματικός και άναρχα δομημένος μπαίνει, και αυτός, σε μια νέα πραγματικότητα λόγω της πολυδιάστατης κρίσης που βιώνει η χώρα μας και ολόκληρος ο κόσμος. Ανάμεσα στους προορισμούς του ορεινού τουρισμού, σημαντική θέση κατέχουν τα χιονοδρομικά κέντρα (Χ.Κ.) της χώρας μας, που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για τις γειτονικές ορεινές περιοχές, καθώς γύρω τους κινείται ένα μεγάλο τμήμα της τοπικής οικονομίας, έστω και για τους λίγους μήνες της χειμερινής περιόδου. Από την μια, η οικονομική κρίση ενδέχεται να οδηγήσει σε μείωση των επισκεπτών των περιοχών αυτών, καθώς η χιονοδρομία είναι μια σχετικά ακριβή δραστηριότητα αναψυχής και αθλητισμού. Από την άλλη, η ενδεχόμενη μεταβολή, λόγω της κλιματικής αλλαγής, στη διάρκεια και το υψόμετρο που διατηρείται ικανοποιητικό χιόνι, όπως έχει μελετηθεί για παράδειγμα στις αλπικές χώρες, έρχεται να ενισχύσει την ανάγκη για έναν «ορεινό τουρισμό τεσσάρων εποχών» και τη διαμόρφωση νέων δραστηριοτήτων και υπηρεσιών πλησίον των Χ.Κ. προκειμένου αυτά αλλά και οι ορεινές τοπικές κοινωνίες γενικότερα να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στα νέα δεδομένα.

Στον υπόλοιπο κόσμο, πολλά Χ.Κ λειτουργούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, αξιοποιώντας τμήματα των εγκαταστάσεων τους και προσφέροντας μια ευρεία γκάμα υπηρεσιών και δραστηριοτήτων. Είναι αξιοσημείωτο ότι σε ορισμένες περιπτώσεις (για παράδειγμα στην Αυστρία) η επισκεψιμότητα των ορεινών περιοχών πλησίον των Χ.Κ τους καλοκαιρινούς μήνες είναι σχεδόν εξίσου μεγάλη με αυτή του χειμώνα, ειδικά όσον αφορά τον εσωτερικό τουρισμό.

Μέσα από μια εκτενή διαδικτυακή έρευνα για τον καλοκαιρινό τουρισμό σε Χ.Κ παγκοσμίως, εντοπίζουμε παραδείγματα, μέτρα και δράσεις τα οποία – προσαρμοζόμενα κατά περίπτωση στα ελληνικά δεδομένα και στις εκάστοτε γεωμορφολογικές, πολιτισμικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες της κάθε ορεινής περιοχής – θα μπορούσαν να άρουν την εποχικότητα δίνοντας σοβαρές προοπτικές ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στη χώρα μας. Ταυτόχρονα, παραθέτουμε σημαντικά ζητήματα για τη χώρα μας, όπως τα κενά στο θεσμικό πλαίσιο ίδρυσης και λειτουργίας των Χ.Κ αλλά και των εταιριών που δραστηριοποιούνται στη φύση γενικότερα, συμπεριλαμβανομένου της νομοθετικής ανυπαρξίας για την ασφάλεια των επισκεπτών. Επίσης, τονίζεται η έλλειψη δικτύωσης και συνεργασίας σε τοπικό, περιφερειακό, κρατικό και υπερεθνικό επίπεδο, η απουσία της οργανωμένης και ενιαίας προβολής και προώθησης των ορεινών τουριστικών προορισμών στην εσωτερική αγορά στην Ελλάδα, καθώς και προς τους δυνητικούς επισκέπτες του εξωτερικού. Τέλος, επισημαίνεται η έλλειψη στατιστικών στοιχείων για τον ορεινό τουρισμό της χώρας μας, η οποία δυσχεραίνει αν όχι αποτρέπει κάθε κρατικό ή ιδιωτικό σχεδιασμό, καθώς και η ανάγκη να διερευνηθεί κατά πόσο ο Έλληνας είναι πραγματικά διατεθειμένος να επισκεφτεί τις περιοχές πλησίον των Χ.Κ της χώρας μας εκτός χειμερινής περιόδου και κάτω από ποιες προϋποθέσεις.

1. Εισαγωγή

Το 2010 ο τουρισμός συνεισέφερε το 15,1% (ή 34,4 δις ευρώ) του ΑΕΠ (IOBE, 2012), αποτελώντας βασικό πυλώνα της οικονομίας της χώρας μας. Παρόλα αυτά, ο ελληνικός τουρισμός εξακολουθεί να είναι μάλλον άναρχος, ανοργάνωτος, μονοδιάστατα προβεβλημένος και με ασυνέχεια στην κρατική ηγεσία¹. Το καθιερωμένο μοντέλο «καλοκαίρι, ήλιος, θάλασσα» που υπερτερούσε οποιασδήποτε άλλης προσπάθειας ανάδειξης των εναλλακτικών φυσικών και πολιτισμικών ομορφιών και εποχών της Ελλάδας (Δολόγλου 2008), συνεχίζει να υπερτερεί και μάλιστα «ενισχυμένο», με το νέο, άσπρο σε γαλάζιο φόντο, λογότυπο προώθησης του ΕΟΤ: «Greece all time Classic» να μην αφήνει πολλά περιθώρια για οράματα και σκέψεις γύρω από ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης του τουρισμού στην Ελλάδα.

Στα ήδη πολλά προβλήματα του ορεινού τουρισμού στην χώρα μας (Δολόγλου 2008), έρχεται να προστεθεί και το θέμα της εξάρτησης του από την εσωτερική αγορά η οποία λόγω της τρέχουσας κρίσης παρουσιάζει σημαντική ύφεση. Για τα Χ.Κ, με τη σύντομη διάρκεια λειτουργίας τους, αυτό μπορεί να οδηγήσει ή έχει ήδη οδηγήσει σε οικονομικά αδιέξοδα. Το ίδιο ισχύει και για τις τοπικές κοινωνίες που στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στον τουρισμό των Χ.Κ. Ταυτόχρονα, η κλιματική αλλαγή προβλέπεται να μειώσει τη διάρκεια χιονοκάλυψης στα Χ.Κ που βρίσκονται σε σχετικά χαμηλό υψόμετρο, περιορίζοντας ακόμα περισσότερο το ήδη οριακό (στην χώρα μας) διάστημα λειτουργίας τους. Μια λύση στα παραπάνω προβλήματα είναι η άρση της εποχικής λειτουργίας των Χ.Κ μέσα από την παροχή οργανωμένων δραστηριοτήτων και υπηρεσιών και τη διεξαγωγή θεματικών, πολιτισμικών ή αθλητικών δρώμενων καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Οι οργανωμένες προσπάθειες που γίνονται για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού το καλοκαίρι στις ορεινές περιοχές πλησίον των Χ.Κ της χώρας μας είναι μεμονωμένες και διάσπαρτες. Αυτές, είτε γίνονται από ιδιώτες (για παράδειγμα τουριστικά γραφεία που προσφέρουν οργανωμένες δραστηριότητες κυρίως αθλητικές), είτε από ορεινούς δήμους και διάφορους συλλογικούς φορείς, που όμως (και στις δυο περιπτώσεις) δεν εμπλέκουν καθόλου τις εγκαταστάσεις των Χ.Κ, τα οποία είναι έτσι και αλλιώς κλειστά τη μη χειμερινή περίοδο. Σε ελάχιστες μόνο περιπτώσεις και σποραδικά, κάποια Χ.Κ οργανώνουν κάποια εκδήλωση ή δραστηριότητα εκτός χιονοδρομικής περιόδου (κυρίως αγώνες ορεινής ποδηλασίας και επισκέψεις στα ορεινά εκκλησάκια τα οποία βρίσκονται μέσα στα όρια των Χ.Κ, όταν αυτά γιορτάζουν). Τα [3-5 Πηγάδια](#) στο Βέρμιο είναι το μόνο Χ.Κ. που λειτουργεί συστηματικά όλο τον χρόνο. Διαθέτει γήπεδο ποδοσφαίρου και δεκαετίες τώρα έχει καθιερωθεί και ως κέντρο προετοιμασίας/προπόνησης πολλών αθλητικών συλλόγων, ομοσπονδιών και εθνικών ομάδων, ενώ ο επισκέπτης μπορεί να αντλήσει πληροφορίες για ορειβασία και ποδηλασία στην περιοχή ή κατόπιν συνεννόησης να διανυκτερεύσει. Για 1-2 μήνες το καλοκαίρι λειτουργεί και το [Αθλητικό Χιονοδρομικό Κέντρο Ζήρειας](#), προσφέροντας κατόπιν συνεννόησης ορειβασία και περιηγήσεις με τζιπ, ενώ το σαλέ του [Χ.Κ Βίγλα –Πισοδερίου](#) είναι ανοιχτό για καφέ και φαγητό όλο τον χρόνο.

Σε κραυγαλέα αντίθεση με την «τακτική» των εγχώριων Χ.Κ., στα Χ.Κ του εξωτερικού, όπως θα καταγράψουμε αναλυτικά παρακάτω, ο τουρισμός το καλοκαίρι είναι οργανωμένος εδώ και δεκαετίες, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις είναι τόσο καλά εδραιωμένος ώστε να υπάρχει ιδιαίτερα υψηλή επισκεψιμότητα. Δεν είναι τυχαίο, ότι η Αυστρία (με

¹ Τρανταχτό παράδειγμα οι συνεχόμενες αλλαγές στη δομή του υπουργείου Τουρισμού, το οποίο άλλοτε είναι αυτόνομο και άλλοτε υπάγεται αλλού, καθώς και οι συνεχείς αλλαγές προσώπων με αρμοδιότητες. Ενδεικτικά: 48 διαφορετικά πρόσωπα πέρασαν από την πολιτική ηγεσία του ελληνικού τουρισμού στο διάστημα 1992-2010 (ΣΕΤΕ, 2010).

μηδενική ακτογραμμή) έχει συνολικά μεγαλύτερο αριθμό διανυκτερεύσεων από την Ελλάδα², και μάλιστα χωρίς να υπάρχει σημαντική διαφορά ανάμεσα στην καλοκαιρινή και την χειμερινή περίοδο (Πίνακας 1. Presimair 2012, Στατιστική Υπηρεσίας Αυστρίας 2010).

Στην συνέχεια, στην ενότητα 2, παραθέτουμε επιστημονικά και άλλα στοιχεία για την κλιματική αλλαγή καθώς αναμένεται να επηρεάσει μεταξύ άλλων τις ορεινές περιοχές στο σύνολο τους και προφανώς τη λειτουργία των Χ.Κ. Στην ενότητα 3 επισημάνουμε ένα δείγμα από τις δραστηριότητες και υπηρεσίες που προσφέρουν τα Χ.Κ παγκοσμίως. Στη συνέχεια, στις ενότητες 4,5,6 και 7 περιγράφουμε την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα και στον κόσμο, όσον αφορά αντίστοιχα την προβολή, τον παράγοντα κράτος, τις συνέργιες και ενσωμάτωση στην τοπική κοινωνία και τον παράγοντα επισκέπτη.

2. Κλιματική Αλλαγή

Τα αποτελέσματα τις κλιματικής αλλαγής δεν αφορούν μόνο στη μεταβολή των οικοσυστημάτων και της πρωτογενούς παραγωγής, αλλά θα επηρεάσουν σημαντικά και τη δομή των τοπικών κοινωνιών και οικονομιών των περιοχών που στηρίζονται σε Χ.Κ., εάν αυτά μειώσουν (ακόμα περισσότερο) τη διάρκεια λειτουργίας τους λόγω έλλειψης χιονιού.

Έκθεση του European Center for Climate Adaptation για τον τουρισμό στην Αυστρία³ εκτιμά ότι, αν η υπερθέρμανση του πλανήτη συνεχιστεί με τον ίδιο ρυθμό, όσα Χ.Κ βρίσκονται έως 1500 μέτρα υψόμετρο κινδυνεύουν στο μέλλον (το 2030) να μείνουν χωρίς χιόνι, καθώς αυτό θα περιορίζεται σε μεγαλύτερα υψόμετρα. Στην Ιταλία σύμφωνα με την 4^η έκθεση του IPCC⁴, η διάρκεια της χιονοκάλυψης αναμένεται να μειωθεί κατά 60 με 140 μέτρα για κάθε βαθμό κελσίου. Υπολογίζεται ότι οι παγετώνες των Άλπεων έχουν πλέον χάσει περίπου το 50% της έκτασης που είχαν το 1850 (TO BHMA 2010, WWF Global 2005). Μικροί παγετώνες θα εξαφανιστούν, ενώ μεγάλοι θα έχουν μια μείωση του όγκου τους της τάξεως από 30% έως 70% μέχρι το 2050. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε περιοχές των Άλπεων της Αυστρίας, Ελβετίας και Γαλλίας, από το 2004 και μετά, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού οι παγετώνες καλύπτονται με τεράστιες (πολλών χιλιομέτρων) κουβέρτες πολυαιθυλενίου ώστε να μην λιώσουν περαιτέρω, λύση βέβαια προσωρινή.

Λόγω της κλιματικής αλλαγής στις Άλπεις, κάποια Χ.Κ επεκτείνονται σταδιακά σε μεγαλύτερα υψόμετρα, ενώ κάποια που βρίσκονταν σε χαμηλό υψόμετρο ήδη έκλεισαν γιατί η λειτουργία τους κρίθηκε οικονομικά μη-βιώσιμη (οι αναβατήρες μεταφέρθηκαν αλλού, και τα σαλέ και οι ξενώνες χρησιμοποιούνται πλέον για ορεινό τουρισμό και δραστηριότητες στη φύση). Προσπαθώντας να «εγγυηθούν» χιόνι για 3 περίπου μήνες τον χρόνο, πολλά Χ.Κ. χρησιμοποιούν κανόνια τεχνητής χιόνωσης, ενώ παράλληλα ακολουθούνται και άλλες πρακτικές ώστε να διατηρήσουν ποιοτικό χιόνι για περισσότερο διάστημα⁵.

Πιο ενδιαφέρουσα αλλά και πιο σημαντική πτυχή της στρατηγικής των Χ.Κ. του εξωτερικού είναι η συνεχόμενη λειτουργία τους, όλο τον χρόνο. Αυτό αποτελεί μια διαδεδομένη πρακτική (που αποτελεί και εν μέρει λύση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής), καθώς εξασφαλίζει οικονομικά την επιβίωση των Χ.Κ δεδομένου του ότι η λειτουργία τους καλοκαιρινούς μήνες έχει σημαντικά χαμηλότερο κόστος σε σχέση με τους κρύους μήνες του χειμώνα, ενώ παράλληλα επιφέρει μη αμελητέα κέρδη.

² Το 2010 η Αυστρία ήταν ο πο5 τουριστικός προορισμός στην ΕΕ για τους μη μόνιμους κατοίκους, με 66.838 εκατ.διανυκτερεύσεις, ενώ η Ελλάδα κατατάσσεται στο πο7 με 47.007 εκατ.διανυκτερεύσεις. Πηγή: [European Commission, Eurostat, 2010](#)

³ <http://www.climateadaptation.eu/austria/en#tourism>

⁴ Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή ([Intergovernmental Panel On Climate Change](#))

⁵ Η λύση της τεχνητή χιόνωσης, η οποία γίνεται με άντληση νερού σε μια εποχή του χρόνου όπου το νερό είναι περιορισμένο, δεν θεωρείται περιβαλλοντικά φιλική λύση. Για αυτό το λόγο, για παράδειγμα οι Ελβετοί έχουν λάβει μια σειρά από νομοθετικά μέτρα που προσδιορίζουν την ποσότητα νερού την οποία επιτρέπεται να εκμεταλλευτούν τα Χ.Κ από τους υδροφόρους ορίζοντες. Στο ίδιο άρθρο δίνονται αναλυτικά λοιπές πρακτικές για διατήρηση του χιονιού σε Χ.Κ ([Scott, McBoyle, 2007](#)).

Η ίδια έκθεση του European Center for Climate Adaptation, ενώ θεωρεί ότι η χειμερινή τουριστική βιομηχανία της Αυστρίας (και των Άλπεων γενικότερα) θα είναι από τους μεγάλους «χαμένους» της κλιματικής αλλαγής, ταυτόχρονα επισημαίνει ότι οι υψηλές θερμοκρασίες θα οδηγήσουν σε αύξηση της ελκυστικότητας του θερινού τουρισμού στη χώρα: τα βουνά και οι λίμνες προσφέρουν έναν εναλλακτικό προορισμό σε σχέση με τους ολοένα και πιο θερμούς μεσογειακούς προορισμούς. Αυτό έχει ήδη γίνει πλήρως αντιληπτό από τους Αυστριακούς, που έχοντας ήδη έναν καλό οργανωμένο τουρισμό πλησίον των Χ.Κ το καλοκαίρι, εργάζονται συστηματικά πάνω στον σχεδιασμό περαιτέρω ανάπτυξης αυτού, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις αλληλεπιδράσεις και αλληλεξαρτήσεις τους κοινωνικού, περιβαλλοντικού, πολιτισμικού και οικονομικού περιβάλλοντος. Τα ίδια ισχύουν και σε άλλες περιοχές των Άλπεων. Για παράδειγμα, ενώ ο Meier (2008) εκτιμά ότι ο χιονοδρομικός τουρισμός στην Ελβετία θα έχει μια απώλεια της τάξης των 1.8-2.3 δις ελβετικών φράγκων τον χρόνο εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής, υπάρχει πρόβλεψη για αύξηση του τουρισμού στις Ελβετικές Άλπεις το καλοκαίρι, καθώς οι τουρίστες θα τις επισκέπτονται πιο συχνά αφού άλλες περιοχές θα χάσουν την ελκυστικότητά τους λόγω των υψηλών θερμοκρασιών (Viner & Agnew 1999). Ταυτόχρονα διερευνώνται και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην αγροτική παραγωγή σε συνδυασμό με τον ορεινό τουρισμό των Ελβετικών Άλπεων (Behringer 2000).

Στην χώρα μας, σύμφωνα πάλι με έκθεση του European Center for Climate Adaptation για τον τουρισμό στην Ελλάδα⁶, εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής αναμένεται να αυξηθούν οι ζεστές ημέρες (με θερμοκρασία πάνω από 35°C) κατά 5 με 10 ημέρες τον χρόνο, ενώ οι ζεστές νύχτες (με θερμοκρασία πάνω από 20°C) αναμένεται να αυξηθούν κατά 1 ολόκληρο μήνα τον χρόνο. Αυτό εκτιμάται ότι θα οδηγήσει στην αύξηση της τουριστικής καλοκαιρινής περιόδου, με θερμοκρασίες δηλαδή πάνω από 25°C, κατά 20 ημέρες (± 7) τον χρόνο, σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας, ενώ υπολογίζεται ότι στις παραθαλάσσιες περιοχές της Κρήτης η διάρκεια της καλοκαιρινής τουριστικής περιόδου θα αυξηθεί κατά έναν μήνα.

Ενώ σε πρώτη ανάγνωση αυτά τα νέα ίσως φαίνονται καλά, αυτό δεν ισχύει απαραίτητα. Ήδη, πολλοί τουρίστες που επισκέπτονται την Ελλάδα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες την βρίσκουν υπερβολικά ζεστή και αισθάνονται δυσφορία. Σύμφωνα με την ίδια έκθεση, η κλιματική αλλαγή θα προκαλέσει επιπλέον προβλήματα στην διαθεσιμότητα νερού και τον κίνδυνο πυρκαγιών, και παράλληλα λαμβάνοντας υπόψη την υψηλή αναλογία των διεθνών αφίξεων τουριστών και το υψηλό ποσοστό απασχόλησης (20%) στον τουρισμό, τελικά διαπιστώνει ότι η Ελλάδα θα είναι από αυτούς που θα ζημιωθούν περισσότερο από την κλιματική αλλαγή. Παρόλα αυτά, το κράτος και οι περισσότεροι φορείς που εμπλέκονται στον ελληνικό τουρισμό έχουν δείξει ελάχιστο ενδιαφέρον για ένα μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό που θα λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις επιπτώσεις της ενδεχόμενης κλιματικής αλλαγής και θα επιχειρεί να τις εκμεταλλευτεί στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό για τη χώρα μας.

Με βάση αυτή τη σύντομη αναφορά για τις κλιματικές προβλέψεις στις Άλπεις και στην Ελλάδα, εύκολα μπορεί κανείς να αναλογιστεί την κατάσταση των ορεινών περιοχών πλησίον των Χ.Κ στο κοντινό μέλλον, καθώς στην Ελλάδα αυτά βρίσκονται κυρίως σε σχετικά χαμηλά υψόμετρα (παράρτημα, Πίνακας 2). Συνεπώς, ακόμα και αν με βέλτιστη σχεδίαση και διαχείριση ο χιονοδρομικός τουρισμός καταφέρει να ξεπεράσει τις προκλήσεις της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, μακροπρόθεσμα (ίσως και μεσοπρόθεσμα) θα έρθει αντιμέτωπος με το πρόβλημα της μειούμενης χιονοκάλυψης λόγω της κλιματικής αλλαγής.

3. Δραστηριότητες και υπηρεσίες που προσφέρονται στα Χιονοδρομικά Κέντρα (και πλησίον αυτών) τους καλοκαιρινούς μήνες

⁶ <http://www.climateadaptation.eu/greece/en#tourism>

Τα οφέλη της συνεχούς λειτουργίας των Χ.Κ, μέσα από υπηρεσίες και δραστηριότητες που προσφέρουν στους επισκέπτες κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, δεν είναι γνωστά και δοκιμασμένα μόνο στις Άλπεις, αλλά παγκοσμίως. Σύμφωνα με την Lenoir (2011), έρευνα του SAM (Ski Area Management) σε 100 Χ.Κ της Βόρειας Αμερικής έδειξε ότι το 44% αυτών λειτουργούν όλο τον χρόνο, με την ορεινή ποδηλασία (mountain bike) να αποτελεί τη δημοφιλέστερη δραστηριότητα κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού (61%), ενώ το ¼ των Χ.Κ δήλωσαν ότι τα έσοδα τους έχουν αυξηθεί τουλάχιστον 20% λόγω της θερινής τους λειτουργίας. Στις Άλπεις το 65% των επισκεπτών προτιμούν την ορειβασία σαν κύρια δραστηριότητα το καλοκαίρι (Virgil 2008).

Σε αυτό το σημείο, είναι χρήσιμο να κάνουμε μια ενδεικτική καταγραφή των δραστηριοτήτων και υπηρεσιών που προσφέρουν τα Χ.Κ και οι περιοχές πλησίον αυτών στους επισκέπτες εκτός χειμερινής περιόδου. Η σειρά είναι τυχαία χωρίς να ανταποκρίνεται απαραίτητα στην δημοτικότητα ή την κερδοφορία της εκάστοτε υπηρεσίας/δραστηριότητας. Αντίθετα, έγινε προσπάθεια να υπάρξει μεγάλη ποικιλία έτσι ώστε ο αναγνώστης / μελετητής να έρθει σε επαφή (μέσω των συνδέσμων που παραθέτουμε) με διάφορα Χ.Κ παγκοσμίως, και να συνειδητοποιήσει το πόσο διαδεδομένος και εδραιωμένος είναι ο καλοκαιρινός τουρισμός στα Χ.Κ του κόσμου. Στην Ελλάδα, όπως προαναφέρθηκε, υπάρχουν διάσπαρτες προσπάθειες για την υποστήριξη υπαίθριων δραστηριοτήτων σε ορεινές περιοχές τους καλοκαιρινούς μήνες, κάποιες από αυτές αρκετά αξιόλογες, αλλά δεν συνδυάζονται με τις εγκαταστάσεις των Χ.Κ καθώς αυτά δεν λειτουργούν συστηματικά εκτός χειμερινής περιόδου. Για αυτό θα εστιάσουμε κυρίως στο τι γίνεται στο εξωτερικό.

3.1 Πεζοπορία- ορειβασία -ορειβατικό σκι -αναρρίχηση- διάσχιση φαραγγιών.

Από τα πιο διαδεδομένα αθλήματα παγκοσμίως, η πεζοπορία και η ορειβασία, απευθύνονται σε μεγάλο εύρος επισκεπτών ανάλογα με τη δυσκολία της διαδρομής και την απόσταση. Η επιλεγμένη διαδρομή μπορεί να είναι είτε απλή πεζοπορία είτε ορειβασία και να συμπεριλαμβάνει την διάσχιση/κατάβαση ποταμιών/φαραγγιών, ή/και την αναρρίχηση ή/και συνδυασμούς των παραπάνω. Κάποιες από αυτές τις δραστηριότητες προϋποθέτουν καλή φυσική κατάσταση, ενώ σημαντικές είναι ανάλογα με την περίπτωση οι εξειδικευμένες γνώσεις πρώτων βοηθειών και ασφάλειας, οπότε συνίσταται να υπάρχει καθοδήγηση, ειδικά στις δύσκολες διαδρομές, από έναν πιστοποιημένο [οδηγό βουνού](#), ενώ για τις λιγότερο επικίνδυνες που δεν χρειάζονται ειδικό εξοπλισμό ασφαλείας από έναν συνοδό βουνού ή συνοδό μέσου βουνού ή αρχηγούς αναβάσεων.

Στην Ελλάδα, το δίκτυο των μονοπατιών, υστερεί σε σήμανση και συντήρηση αλλά και στην διασύνδεση του με καταλύματα/σταθμούς για μεγαλύτερες διαδρομές. Διαχειριστές ορεινών καταφυγίων, εξειδικευμένες εταιρείες, μεμονωμένοι οδηγοί βουνών και συνοδοί βουνών, προσφέρουν οργανωμένες ορειβατικές και πεζοπορικές διαδρομές κατόπιν συνεννόησης. Ορειβατικοί, Πεζοπορικοί, Φυσιολατρικοί και λοιποί σχετικοί Σύλλογοι επίσης οργανώνουν τέτοιες εκδρομές περιστασιακά. Η πεζοπορία και ορειβασία αποτελούν σαφώς την πιο διαδεδομένη ορεινή αθλητική δραστηριότητα στην Ελλάδα εκτός χειμερινής περιόδου, χωρίς όμως να εμπλέκονται τα ίδια τα Χ.Κ. ακόμα και όταν οι διαδρομές ξεκινούν από αυτά ή καταλήγουν σε αυτά (καθώς είναι κλειστά).

Την άνοιξη, μετά το τέλος της χειμερινής περιόδου, η ορειβασία μπορεί να συνδυαστεί με καταβάσεις σκι (το λεγόμενο ορειβατικό σκι), ακόμα και στην Ελλάδα έως τον Μάιο, αφού τμήματα ορεινών όγκων διατηρούν χιόνι, παρά τις σχετικά υψηλές θερμοκρασίες. Ενδεικτικά, υπάρχει οργανωμένη δραστηριότητα στο [καταφύγιο Αθ. Λευκαδίτης](#) στο Βελούχι δίπλα στο Χ.Κ Καρπενησίου και στο [καταφύγιο Δέφνερ](#) σε κοντινή απόσταση από το Χ.Κ Γεροντόβραχος (Athens ski club) στον Παρνασσό.

Στα Χ.Κ του εξωτερικού η ορειβασία είτε είναι ελεύθερη, είτε προσφέρεται με οδηγό/συνοδό βουνού, ενώ υπάρχει πλούσιο έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό, με χάρτες (και

για συσκευές με GPS) και οδηγίες για μικρές ή μεγάλες διαδρομές, από ολιγόωρες μέχρι και πολλών ημερών. Υπάρχει δυνατότητα ηλεκτρονικής κράτησης θέσης σε ομάδες για συγκεκριμένες ορεινές διαδρομές όπου συχνά η διαμονή γίνεται κάθε μέρα σε άλλο κατάλυμα που βρίσκεται στην πορεία της διαδρομής. Ως ενδεικτικό παράδειγμα αναφέρουμε την περιοχή μεταξύ του [Kitzbühler και Ziller Valley Alps](#) που αποτελούν έναν ορειβατικό και πεζοπορικό παράδεισο 900 χιλιομέτρων σηματοδοτημένων ορειβατικών και πεζοπορικών μονοπατιών. Τρεις αναβατήρες των Χ.Κ. που λειτουργούν το καλοκαίρι σε διαφορετικές περιοχές ανεβάζουν τους επισκέπτες σε μεγαλύτερα υψόμετρα, προσφέροντας πλήθος επιλογών στις διαδρομές. Ξεχωριστές ή συμπληρωματικές δραστηριότητες με μεγάλη απήχηση για τους ορειβάτες, που υποστηρίζονται από πιστοποιημένους οδηγούς βουνού, αποτελούν η διάσχιση φαραγγιών (π.χ., [Navarra Burguete](#) στα Πυρηναία, Ισπανία) και η αναρρίχηση (π.χ., [Zermatt](#) στις Άλπεις, Ελβετία, που το καλοκαίρι διαθέτει 65 πιστοποιημένους οδηγούς βουνού).

3.2 Ορεινή Ποδηλασία (Mountain bike)

Σχεδόν όλα τα Χ.Κ τα οποία λειτουργούν το καλοκαίρι παρέχουν ποδήλατα ή/και οδηγίες για τις προσφερόμενες ποδηλατικές διαδρομές και την δυσκολία τους, ενώ συνήθως προσφέρουν και τη δυνατότητα μεταφοράς των ποδηλάτων με αναβατήρες σε υψηλότερα σημεία του βουνού. Τα ποδήλατα προς ενοικίαση ποικίλουν, αρχίζοντας από mountain bikes ή αγωνιστικά διαφόρων τύπων, ή kickbikes (ενδεικτικά, [Zermatt](#), Ελβετία), φτάνοντας ακόμα και σε ηλεκτρικά, προσφέροντας επιλογές για διαδρομές λίγων ωρών ή/και ημερών (π.χ., [Kitzbühler Alpen](#), Αυστρία ή [Δολομίτες](#), Ιταλία), δίνοντας τη δυνατότητα στον χρήστη να κάνει ηλεκτρονική κράτηση συνδυαστικά με τη διαμονή του από το διαδίκτυο.

Στη χώρα μας η προσφορά είναι πολύ πιο περιορισμένη, με λιγότερες διοργανώσεις αγώνων ορεινής ποδηλασίας (π.χ Χ.Κ Καλαβρύτων, Χ.Κ 3-5 Πηγάδια,, Χ.Κ. Βελουχίου) ή/και την παροχή κάποιων πληροφοριών για ποδηλατικές διαδρομές της περιοχής μέσω των διαδικτυακών τους τόπων (π.χ., [Χ.Κ Παρνασσού](#)). Επίσης, το νομοθετικό πλαίσιο για την ίδρυση και λειτουργία εταιρείας για ενοικίαση ποδηλάτων είναι προβληματικό και αποθαρρύνει οποιονδήποτε λογικά σκεπτόμενο άνθρωπο/επιχειρηματία από μια τέτοιου είδους δραστηριότητα (βλέπε ενότητα 5).

3.3 Αναβατήρες για βόλτα με θέα

Εκατοντάδες αναβατήρες χιονοδρομικών κέντρων λειτουργούν εκτός χειμερινής περιόδου βοηθώντας τους ορειβάτες, πεζοπόρους, ποδηλάτες να φτάσουν σε υψηλότερα σημεία, παρέχοντας εύκολη πρόσβαση στις διαδρομές που έχουν επιλέξει. Ταυτόχρονα, προσφέρουν στους απλούς επισκέπτες την εμπειρία της πανοραμικής θέας του βουνού, χωρίς αυτό να συνδυάζεται απαραίτητα με κάποια αθλητική δραστηριότητα. Στις περισσότερες περιπτώσεις στην κορυφή λειτουργεί καφέ/εστιατόριο, ή/και κατάλυμα (π.χ., [Zermatt](#), Ελβετία).

3.4 Υδάτινες δραστηριότητες (κανό, ράφτινγκ, καγιάκ, SUP⁷, κολύμπι, ψάρεμα σε λίμνη/ποτάμια)

Σε αυτή την περίπτωση, Χ.Κ που συνορεύουν με ποτάμια και λίμνες παρέχουν κατά περίπτωση κανό, ράφτινγκ και καγιάκ στου επισκέπτες (ενδεικτικά: [Vallee d' Aosta](#), Ιταλία, [North Conway](#), Η.Π.Α) ή SUP (ενδεικτικά: [Sun Peaks Resort](#), Καναδάς). Επίσης συχνά προσφέρονται δραστηριότητες όπως το ψάρεμα -κυρίως σολομού και πέστροφας- και το κολύμπι (ενδεικτικά: [Snowy mountains](#), Αυστραλία, [White tail](#), Πενσυλβανία).

⁷ SUP: stand up and paddle (κωπηλατώντας όρθιος πάνω σε ειδική σανίδα)

3.5 Mini Golf, Golf και Disc golf

Mini golf και golf συναντάμε σε πολλά καλοκαιρινά θέρετρα σε χιονοδρομικά κέντρα ή/και πλησίον αυτών και είναι ιδιαίτερα διαδομένα στην Αμερική και στον Καναδά (ενδεικτικά: [Blue mountain](#), Καναδάς, [Kitzbuehel](#), Αυστρία, [Zermatt Matterhorn](#), Ελβετία).

Το disc golf είναι εντελώς άγνωστο στην Ελλάδα. Παρόλο που αποτελεί ένα δημοφιλές άθλημα κυρίως στην Αμερική και διεξάγεται ιδανικά και με μικρό κόστος στις ορεινές περιοχές το καλοκαίρι και μπορεί να αποτελέσει εύκολα μια συμπληρωματική δραστηριότητα στους τουρίστες κάθε ηλικίας. Είναι συνδυασμός γκολφ και frisbee καθώς ο παίκτης πετάει έναν δίσκο (σαν frisbee) για να πετύχει τον στόχο που είναι ένα πλέγμα από αλυσίδες σε στύλο που καταλήγει σε ένα στόχο-χωνί. Ανάλογα πώς τοποθετούνται οι στόχοι υπάρχει διαφορετικός βαθμός δυσκολίας. Διεξάγεται κυρίως μέσα σε δασικές εκτάσεις, όπου ο παίκτης έρχεται σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον χωρίς να απαιτείται μεγάλη αντοχή και παρατεταμένη πεζοπορία. Έρευνα της [Ένωσης Επαγγελματιών του Disc Golf \(PDGA\)](#) στην Αμερική εκτιμά ότι έχουν παίξει disc golf περίπου 8-10 εκατομμύρια άνθρωποι, με ενεργούς συστηματικούς παίκτες περίπου τα 500.000 άτομα. Σύμφωνα πάντα με το PDGA, το 2010 υπήρχαν 3.276 γήπεδα disc golf παγκοσμίως, από τα οποία τα 2.799 ήταν στην Αμερική (ενδεικτικά: [Solitude Mountain Resort](#), Utah, ΗΠΑ).

3.6 Οινογνωσία και Γευσιγνωσία

Το ορεινό κλίμα σε συνδυασμό με την ηλιοφάνεια, προσφέρεται για την καλλιέργεια ποικιλιών αμπελιών. Έτσι στις ορεινές περιοχές παράγονται πολλές ποικιλίες εξαιρετικών κρασιών και ετικετών. Οργανωμένοι χώροι οινογνωσίας υπάρχουν πλησίον πολλών Χ.Κ ανά τον κόσμο (ενδεικτικά, [Burgenland](#), Αυστρία, [Mont Blanc](#), Γαλλία). Στην Ελλάδα, σαφώς και διαθέτουμε εξαιρετικά ορεινά κρασιά και επισκέψιμα οινοποιεία, αλλά δεν υπάρχει συνδυαστική προβολή.

Τα τοπικά προϊόντα και οι παραδοσιακές συνταγές προβάλλονται στα περισσότερα Χ.Κ και στα εστιατόρια πλησίον αυτών και συμπληρώνουν την προσφερόμενη εμπειρία των επισκεπτών (ενδεικτικά: [ορεινές περιοχές της Γαλλίας](#)). Στην Ελλάδα, υπάρχει συχνά διασύνδεση της γαστρονομίας με τους διαδικτυακούς τόπους των Χ.Κ, όχι όμως για να προβληθεί η τοπική γαστρονομία και να της δοθεί υπεραξία, αλλά παραθέτονται στοιχεία για τις επιχειρήσεις εστίασης στην ευρύτερη περιοχή για διευκόλυνση των επισκεπτών.

3.7 Συνέδρια- Σεμινάρια- ειδικές εκδηλώσεις

Στα Χ.Κ υπάρχουν συχνά ειδικά διαμορφωμένοι χώροι για συνέδρια, σεμινάρια και διεξαγωγή εταιρικών εκδηλώσεων αλλά και γάμων (ενδεικτικά: [Stowe](#), Vermont, ΗΠΑ). Συχνά τα σεμινάρια είναι συνδεδεμένα με τοπικά στοιχεία του πολιτισμού (ενδεικτικά: σεμινάρια ξυλογλυπτικής, μαγειρικής, κεραμικού σχεδίου, στο [St. Anton am Arlberg](#), Αυστρία) ή αθλητικά σεμινάρια (ενδεικτικά: γκολφ και γιόγκα workshop, [Stratton Mountain Ski resort](#), ΗΠΑ). Γίνονται επίσης ημερίδες και διαλέξεις (ενδεικτικά: επιστημονική διάλεξη για την κλιματική αλλαγή, [Whitefish Montana](#), ΗΠΑ) ή ειδικά προγράμματα (για παράδειγμα: γίνε παλαιοντολόγος για μια ημέρα, [Whitefish Montana](#), ΗΠΑ).

3.8 Φεστιβάλ

Είναι καθεστώς σχεδόν για όλα τα Χ.Κ που λειτουργούν το καλοκαίρι στο εξωτερικό να κάνουν ένα φεστιβάλ τύπου Grand Opening για κάθε έναρξη της καλοκαιρινής περιόδου (αλλά και αντίστοιχα και της χειμερινής περιόδου). Η συγκεκριμένη ημέρα, που μπορεί να συμπεριλαμβάνει ποικίλες εκδηλώσεις, αποτελεί μεγάλο γεγονός για όλη την ορεινή περιοχή (ενδεικτικά: [Keystone](#), Κολοράντο, [Schweitzer](#), Καναδάς). Επιπρόσθετα, με σχεδιασμό και προβολή βγαίνει καλοκαιρινό πρόγραμμα με όλες τις εκδηλώσεις και τα θεματικά φεστιβάλ που θα διεξαχθούν. Αυτά μπορεί να είναι γαστρονομικά φεστιβάλ (ενδεικτικά: [rib & wing](#)

[festival](#), [wine and food festival](#), Seven Springs Mountain Resort, Πενσυλβανία), δημιουργία ανοιχτών υπαίθριων αγορών πώλησης τοπικών αγροτικών προϊόντων (ενδεικτικά: [whitefish](#), Montana, ΗΠΑ), συναυλίες (ενδεικτικά: παραδοσιακή τοπική μουσική, [St Anton am Arlberg](#), Αυστρία, [Reggae Mountain Festival](#), Γαλλία, [23^ο φεστιβάλ τζαζ](#), Luz, Γαλλία), θεατρικές παραστάσεις (ενδεικτικά: [Festival de Gavarnie](#), Γαλλία), εκκλησιαστικά κονσέρτα ([Ischgl](#), Αυστρία), φεστιβάλ κινηματογράφου (ενδεικτικά: 19^ο Φεστιβάλ Κινηματογράφου με θέμα "Mountains, People, Adventures", στο [St Anton am Arlberg](#), Αυστρία), αθλητικοί αγώνες όλων των δραστηριοτήτων που μπορούν να διεξαχθούν στα ορεινά, μαραθώνιοι ([ποδηλατικός μαραθώνιος αγώνας στους Δολομίτες](#), Ιταλία), τρίαθλο και άλλοι αγώνες γεμάτοι φαντασία (ενδεικτικά: αγώνες σε διαδρομή ειδική με λάσπη: [Seven springs](#), Πενσυλβανία, αγώνες ιστορικών αυτοκινήτων, [vino miglia](#), που περνάει από Χ.Κ των Άλπεων), ή διαφημιστικά events (ενδεικτικά: [The Harley Davidson meet in the mountains](#), στο Ischgl, Αυστρία). Επίσης, συνήθως γίνονται δρώμενα για τις εθνικές γιορτές (ενδεικτικά για την ημέρα ανεξαρτησίας στις ΗΠΑ, [Smuggler's notch](#) και [Burke Mountain](#)).

3.9 Μουσεία

Στα ίδια τα Χ.Κ του εξωτερικού ή στο χωριό από το οποίο ξεκινάνε οι αναβατήρες, υπάρχουν συχνά μουσεία, τα οποία συμπεριλαμβάνονται στο καλοκαιρινό πρόγραμμα των επισκεπτών στα Χ.Κ, καθώς προβάλλονται μαζί με το Χ.Κ: υπάρχουν για παράδειγμα μουσεία χιονοδρομίας (ενδεικτικά: [Canadian Ski Museum West](#), Καναδάς), μουσεία άγριας ζωής (ενδεικτικά: [Den Wildlife Museum](#), Καναδάς), παιδικά μουσεία (ενδεικτικά: Trailhead Children's Museum [Crested Butte](#), Colorado), γκαλερί (ενδεικτικά: [Water Phillips Gallery](#), Banff Center, Καναδάς), πολιτισμικά, ιστορικά, περιβαλλοντικά μουσεία (ενδεικτικά: [Matterhorn Museum](#), Ελβετία, [St Anton Museum](#), Αυστρία).

3.10 Εξειδικευμένες δραστηριότητες και διαμονή για παιδιά/οικογένειες - Παιδικές Κατασκηνώσεις

Σε πολλά Χ.Κ έχει δοθεί επιπρόσθετη προσοχή στον σχεδιασμό των υποδομών, των δραστηριοτήτων και υπηρεσιών που προσφέρονται, ώστε να είναι ιδιαίτερα φιλικό για τα παιδιά (ενδεικτικά ένα από τα πιο εξειδικευμένα Χ.Κ για παιδιά χειμώνα-καλοκαίρι: [Serfaus Fiss Ladis](#), Αυστρία και το [Vermont](#), USA). Επίσης, για τους μικρούς επισκέπτες (και για την διευκόλυνση των γονέων τους) στην Αυστρία υπάρχει το δίκτυο [kinderhotels](#) στις ορεινές της περιοχές με 36 ξενοδοχεία, που εδώ και 20 χρόνια παρέχουν δωρεάν υπηρεσία baby-sitting μέχρι 60 ώρες την εβδομάδα, δωρεάν διαμονή και παροχή παιδικών κρεβατιών/κούνιων για μικρά παιδιά, ενώ χειμώνα-καλοκαίρι, τα γεύματα, οι δραστηριότητες και οι χώροι είναι ειδικά σχεδιασμένες και για παιδιά. Πλήθος παιδικών κατασκηνώσεων λαμβάνουν χώρα τους καλοκαιρινούς μήνες σε Χ.Κ παγκοσμίως, συμπεριλαμβάνοντας αθλητικές ή/και πολιτιστικές ή/και εκπαιδευτικές δραστηριότητες (ενδεικτικά: [Roundtop](#), Πενσυλβανία, [Lakeridge](#), Οντάριο, Καναδάς, [Zell am See](#), Αυστρία, [Stowe](#), Vermont-ΗΠΑ, [Woodward Tahoe](#), ΗΠΑ).

3.11 Λοιπές δραστηριότητες και υπηρεσίες

Η λίστα με τις δραστηριότητες που προσφέρονται από τα θέρετρα των Χ.Κ που λειτουργούν και εκτός της χειμερινής περιόδου είναι ανεξάντλητη: αλεξίπτωτο πλαγιάς (ενδεικτικά: [Luz](#), St Sauveur, Γαλλία), bungee, τραμπολίνο, κνήγι χαμένου θησαυρού με GPS, indoor και outdoor water parks ή ακόμα surf σε προσομοιωτή κυμάτων (ενδεικτικά: [Massanutten](#) Η.Π.Α), tennis, ποδόσφαιρο, βόλεϊ, bowling, ιππασία, rainball, τοξοβολία, πάρκο περιπέτειας, τοίχος αναρρίχησης, καλοκαιρινά tubes ("σαμπρέλες" δηλαδή για κατάβαση σε ειδική πίστα, ενδεικτικά: [Heavenly](#), ΗΠΑ), βόλτα πάνω από τις κορυφές με μικρά αεροπλάνα (ενδεικτικά: [Courchevel](#), Γαλλία), ή με ελικόπτερο, βόλτες με AVT –γουρούνες- (ενδεικτικά: [Panorama resort](#), Καναδάς), segways (ενδεικτικά: [Garmisch Partenkirchen](#), Γερμανία), καρτ

(ενδεικτικά: [Ischgl](#), Αυστρία), ή διάφορα είδη οχημάτων (ενδεικτικά Bullracer, [Ruhrquelle](#), Γερμανία), παρατήρηση άστρων, παρατήρηση άγριας ζωής (ενδεικτικά: [White pass](#), Αμερική), οικολογικές περιηγήσεις (ενδεικτικά: [Whisler Blackcomp](#), Καναδάς), mountainboarding (ειδικό σκέιτ για χόμα ή ειδική ράμπα, ενδεικτικά: [Winterberg](#), Γερμανία), ενώ είναι πολύ διαδομένα τα spa στα Χ.Κ όλου του κόσμου (ενδεικτικά: [Aqua Dome](#), Τυρόλο, Αυστρία).

Γενικά θα λέγαμε ότι τα Χ.Κ εκμεταλλεύονται στο έπακρο την τοποθεσία και τις εγκαταστάσεις τους, τον απεριόριστο χώρο τους και τις υποστηρικτικές τους υποδομές. Με τη λειτουργία των Χ.Κ όλο τον χρόνο, γίνεται καλύτερη απόσβεση των πολυδάπανων εγκαταστάσεων τους, παρατείνεται η απασχόληση του προσωπικού (που διαφορετικά θα εργαζόταν σε περιστασιακή βάση) και στηρίζονται οικονομικά και κοινωνικά οι τοπικές κοινωνίες, καθώς περιορίζεται σημαντικά η τουριστική εποχικότητα.

4. Προβολή

Τα στοιχεία της προηγούμενης ενότητας για την καλοκαιρινή λειτουργία των Χ.Κ του εξωτερικού, τα αντλήσαμε από το διαδίκτυο καθώς είναι πλέον ο πιο δημοφιλής τρόπος για τον σχεδιασμό και την κράτηση ενός ταξιδιού. Σύμφωνα με την έκθεση του TripAdvisor (2013), με ερωτηματολόγιο το οποίο απαντήθηκε από 15.595 τουρίστες από όλο τον κόσμο, το 92% αυτών σχεδίασαν και οργάνωσαν το τελευταίο τους ταξίδι μέσω διαδικτύου. Ακόμα και ο παραδοσιακός τρόπος επιλογής ενός προορισμού από στόμα σε στόμα, γίνεται πλέον διαδικτυακά μέσω travel reviews websites (το 93% των ερωτηθέντων της έρευνας δήλωσαν ότι επηρεάστηκαν στην επιλογή του τελευταίου τους ταξιδιού από τέτοια reviews) και μέσω των κοινωνικών μέσων δικτύωσης.

Η γαλάζια και άσπρη Ελλάδα, του ήλιου και της θάλασσας, αρκείται στην ελπίδα να παραμείνει η χώρα μας ένας «κλασικός» προορισμός, χωρίς να έχει την διάθεση να αλλάξει το μοντέλο της, ενισχύοντας για μια χρονιά ακόμα τον μαζικό τουρισμό προς συγκεκριμένους και ως επί το πλείστον παραθαλάσσιους προορισμούς. Πέρα από το ότι αυτό συνεπάγεται για την γεωγραφική και χρονική συγκέντρωση των τουριστικών ροών και τουριστικών επιχειρήσεων και τις περιβαλλοντικές πιέσεις των περιοχών αυτών⁸, αποδυναμώνονται οικονομικά και κοινωνικά πολλές άλλες περιοχές της χώρας και αποτρέπεται εμμέσως πλην σαφώς ο επισκέπτης που θα επέλεγε κάποιον εναλλακτικό και όχι μαζικό προορισμό.

Παρόλη την εμμονή για την προβολή της Ελλάδας ως κλασικού προορισμού, σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες όπως αναφέρει μάλιστα ο οργανισμός Επενδύστε Στην Ελλάδα Α.Ε.⁹ που εποπτεύεται από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, ένα σημαντικό ποσοστό (άνω του 25%) ευκατάστατων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο Ευρωπαίων ταξιδιωτών αναζητούν πρωτότυπες βιωματικές εμπειρίες και τουριστικές υπηρεσίες πέρα από το τρίπτυχο ήλιος, θάλασσα, φιλοξενία. Την ίδια στιγμή, οι ορεινές περιοχές ανά τον κόσμο αποτελούν τον δεύτερο δημοφιλέστερο τουριστικό προορισμό μετά τις ακτές και τα νησιά, φιλοξενώντας το 15-20% του ετήσιου παγκόσμιου τουρισμού, με τζίρο περίπου 70-90 δις δολάρια τον χρόνο (UNEP 2007). Αλλά αυτά τα στοιχεία δεν λήφθηκαν υπόψη ούτε φέτος για την προβολή της Ελλάδας στο εξωτερικό.

Ίσως δεν είναι τυχαίο το ότι χώρες με ισχυρή προβολή και καλό σχεδιασμό αναδύονται στον τουριστικό χάρτη, ενώ ταυτόχρονα η Ελλάδα έπεσε στην 39^η θέση ως brand name τουριστικού προορισμού παγκοσμίως από την 5^η θέση που κατείχε το 2004¹⁰. Κάποιοι ισχυρίζονται ότι ο Greece all time Classic τουρισμός θα τα πήγαινε πολύ καλά αν δεν είχε

⁸ Κύριο χαρακτηριστικό του τουρισμού μας είναι ότι το 50% των διεθνών αφίξεων είναι τον Ιούλιο-Αύγουστο-Σεπτέμβριο, ενώ το 65% των τουριστικών δραστηριοτήτων υπέρ-συγκεντρώνετε σε τέσσερις περιοχές (ΣΕΤΕ, 2010)

⁹ <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=36§orID=47&la=2>

¹⁰ Οι «δώδεκα εντολές» του ΕΟΤ για να απογειωθεί ο τουρισμός. 27.2.2013, capital.gr

προβληθεί από τα διεθνή ΜΜΕ μια άσχημη εικόνα της Ελλάδας (των απεργιών, της οικονομικής αστάθειας, των επεισοδίων, της ανασφάλειας) εξαιτίας της κρίσης. Όμως, ο διαδικτυακός τόπος www.truegreece.org που στήθηκε από τον ΕΟΤ για να αντιστραφεί η εικόνα της χώρας μας προς το εξωτερικό, ενώ άρχισε την λειτουργία του τον Ιούνιο του 2012 σταμάτησε να ενημερώνεται πριν τελειώσει ο Ιούλιος του 2012. Προβληματική είναι επίσης η λειτουργία του διαδικτυακού τόπου www.my-greece.gr, όπου μπορεί κανείς να ανεβάσει φωτογραφίες σε διαδραστικό χάρτη της Ελλάδας, όμως δεν λειτουργεί η μηχανή αναζήτησης και όλες οι εφαρμογές οδηγούν στο κεντρικό www.visitgreece.gr.

Ο νέος διαδικτυακός τόπος προβολής του ελληνικού τουρισμού www.visitgreece.gr (ο οποίος επαναπροκηρύχτηκε πρόσφατα ως έργο) προσφέρει μόνο γενικές γνώσεις (γεωγραφίας, ιστορίας, αρχαιολογίας και λοιπά στοιχεία). Δεν παρέχει συνδέσμους στο τουριστικό προϊόν των περιοχών, με τις τοπικές τουριστικές επιχειρήσεις ή τους αρμόδιους τουριστικούς φορείς (Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος¹¹, ΗΑΤΤΑ¹² κόκ), ούτε με τις περιφέρειες και τους δήμους της χώρας, τουλάχιστον όχι σε ορατό επίπεδο. Και αφού δεν συνδέει τις επιχειρήσεις, δεν υπάρχει δυνατότητα ηλεκτρονικής κράτησης διαμονής μέσω διαδικτύου – ούτε καν για παραθαλάσσιο κατάλυμα, πόσο μάλλον για ορεινή διαμονή ή για δυνατότητα κράτησης κάποιας οργανωμένης δραστηριότητας. Ο εκάστοτε μικρός ή μεγάλος επιχειρηματίας θα πρέπει μόνος του να φτιάξει δικές του ιστοσελίδες, έντυπο υλικό και να κάνει τις καταχωρήσεις στις διάφορες μηχανές αναζήτησης για να προβληθεί στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Τα Χ.Κ. της χώρας εντάσσονται και προβάλλονται στο www.visitgreece.gr αποκλειστικά κάτω από την ενότητα του χειμερινού τουρισμού, αφού λειτουργούν μόνο το χειμώνα. Παρουσιάζονται μόνο 7 εξ αυτών¹³, ενώ σαν δεύτερη επιλογή υπάρχει αναφορά μικρής έκτασης στην ορειβάσια/πεζοπορία/ορεινή ποδηλασία και ιππασία¹⁴. Για τα βουνά της Ελλάδας ο τουρίστας μπορεί να μάθει από την ενότητα φύση, γεωγραφικά στοιχεία, με 46 βουνά να περιγράφονται στα ελληνικά αλλά μόλις 19 από αυτά στην Αγγλική έκδοση του ιστοχώρου, χωρίς ούτε μια φωτογραφία. Ο διαδικτυακός τόπος είναι στα μόνο Ελληνικά και στα Αγγλικά (ενδεικτικά, ο αντίστοιχος επίσημος [διαδικτυακός τόπος προβολής του τουρισμού της Αυστρίας](#) είναι σε 19 γλώσσες).

Στον επίσημο αυτό διαδικτυακό μας τόπο (στοιχεία Μάιος 2013) για την προβολή του τουρισμού της Ελλάδας αποκαρδιωτικές είναι και οι υπόλοιπες πτυχές της ηλεκτρονικής προβολής της χώρας μας. Συγκεκριμένα, ανάμεσα στα φυλλάδια που μπορεί να κατεβάσει ο χρήστης, η Αθήνα και η Αττική έχουν έναν μεγάλο οδηγό 74 σελίδων και έναν μικρότερο 13 σελίδων, ενώ για τις περιηγήσεις σε όλη την υπόλοιπη χώρα υπάρχει ένα φυλλάδιο 13 σελίδων (μαζί με το εξώφυλλο/οπισθόφυλλο) το οποίο αφιερώνει 1 ολόκληρη σελίδα για κάθε περιφέρεια, βεβαίως χωρίς καμία διασύνδεση με τους διαδικτυακούς τόπους των περιφερειών και των δήμων απ' όπου ο χρήστης θα μπορούσε αν μη τι άλλο να αντλήσει περισσότερα στοιχεία¹⁵. Ακόμα χειρότερη είναι η κατάσταση στα πολυμέσα (video) προβολής του τουρισμού (συνολικά, όχι του ορεινού), όπου οι περισσότεροι νομοί δεν διαθέτουν κανένα video (σαν να μην έχουν να επιδείξουν τίποτα ενδιαφέρον στον διαδικτυακό επισκέπτη) ενώ για την Αθήνα διατίθενται 21 video. Ομολογουμένως είναι ακραίο να παραπονεθούμε για την παντελή απουσία πολυμέσων που να διαφημίζουν τις ορεινές περιοχές της χώρας μας, την στιγμή που δεν υπάρχει video προβολής ούτε καν για τα

¹¹ <http://www.grhotels.gr/GR/Pages/default.aspx>

¹² <http://www.hatta.gr/>

¹³ http://www.visitgreece.gr/en/in_the_mood_for/winter_vacations

¹⁴ http://www.visitgreece.gr/el/in_the_mood_for/winter_vacations/the_mountains_are_calling

¹⁵ Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι περιφέρειες και δήμοι έχουν όντως προσπαθήσει να συμπεριλάβουν στους διαδικτυακούς τόπους τους τα περισσότερα στοιχεία που διαμορφώνουν το ξεχωριστό τουριστικό προϊόν κάθε περιοχής.

Δωδεκάνησα, που σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη (ΣΕΤΕ 2013) αποτελούν έναν από τους πιο δημοφιλείς προορισμούς της Ελλάδας για το 2012, με 2.409.603 διεθνείς αφίξεις στα αεροδρόμια της Κω και της Ρόδου.

Ο ΕΟΤ και το Υπουργείο Τουρισμού διαφημίζουν την παρουσία τους στα κοινωνικά μέσα δικτύωσης, των οποίων ο ρόλος είναι πάρα πολύ σημαντικός και δεν μπορούμε να τον αμφισβητήσουμε. Όμως, και εκεί, οι ορεινές περιοχές είναι πρακτικά ανύπαρκτες. Στη σελίδα του Facebook, visit Greece (με 84.000 likes), που κοινοποιεί ομολογουμένως ιδιαίτερα ποιοτικές φωτογραφίες για να προβληθεί η Ελλάδα κυρίως στο εξωτερικό, από ενδεικτικό δείγμα 100 συνεχόμενων φωτογραφιών, μόνο 5 αφορούσαν τα ορεινά της χώρας μας, 2 εκ των οποίων ήταν για την προβολή ... του Rally Acropolis (στοιχεία: Μάιος 2013).

Αξίζει πάντως να αναφερθεί ότι για τον χειμερινό τουρισμό στα Χ.Κ. της χώρας μας, λειτουργεί επιτυχημένα πάνω από μια δεκαετία ο διαδικτυακός τόπος www.snowreport.gr. Αυτό είναι μια καθαρά ιδιωτική πρωτοβουλία που ενημερώνει τους φίλους του σκί για την κατάσταση που επικρατεί στα Χ.Κ. της χώρας, αναρτώντας σε καθημερινή βάση πληροφορίες για τις καιρικές συνθήκες, την κατάσταση του χιονιού, την λειτουργία των πιστών και αναβατήρων, προσφορές, εκδηλώσεις και διάφορα νέα των Χ.Κ, ενώ δίνεται ζωντανή εικόνα από κάποια από τα Χ.Κ. Τα Ελληνικά Χ.Κ από την μεριά τους περισσότερο ή λιγότερο (ή και καθόλου), εκτός από τις χιονοδρομικές πληροφορίες στον διαδικτυακό τους τόπο, παρουσιάζουν κάποια ενδιαφέροντα στοιχεία της ευρύτερης περιοχής (π.χ., αξιοθέατα, πολιτισμικά και γεωμορφολογικά στοιχεία), καθώς και τις δραστηριότητες που μπορούν να γίνουν εκτός χειμερινής περιόδου (ενδεικτικά: [Χ.Κ 3-5 πηγάδια](#), [Χ.Κ Καρπενησίου](#) και [Αθλητικό Χιονοδρομικό Κέντρο Ζηρείας](#)), ενώ το Χ.Κ. Παρνασσού παραθέτει στο διαδικτυακό του τόπο αναλυτικότερες πληροφορίες για τα μονοπάτια της περιοχής¹⁶, και το Χ.Κ Φαλακρού δίνει χρήσιμες πληροφορίες για την αναρρίχηση στην περιοχή¹⁷. Πολλά από τα Χ.Κ συνδέουν τους διαδικτυακούς τόπους για τη διευκόλυνση των επισκεπτών με υπηρεσίες διαμονής και εστίασης (είτε με παραπομπή σε εξειδικευμένους διαδικτυακούς τόπους είτε με εσωτερικές καταχωρήσεις).

Από το εξωτερικό, θα αρκεστούμε σε ένα από τα πάρα πολλά παραδείγματα εξαιρετικής οργάνωσης και προβολής του ορεινού καλοκαιρινού τουρισμού μέσω του διαδικτύου που αφορούν Χ.Κ. και τις γειτονικές τους περιοχές. Επιλέξαμε αυτό της περιοχής των Δολομιτών της Ιταλία, που είναι μια μεσογειακή χώρα με κάποια κοινά χαρακτηριστικά με την Ελλάδα. Οι Δολομίτες βρίσκονται στην βορειοανατολική Ιταλία, είναι ένα σύμπλεγμα βουνών με 18 κορυφές πάνω από τα 3.000 μέτρα, που καλύπτει μια έκταση 141.903 εκταρίων. Είναι από τα πιο όμορφα ορεινά τοπία του κόσμου, καθώς διαθέτουν χαρακτηριστικές κάθετες πλαγιές, μυτερές κορυφές με χαρακτηριστικά κόκκινα βράχια, συμπεριλαμβάνουν ένα εθνικό πάρκο, πολλά περιφερειακά πάρκα, περιοχές NATURA 2000 και διάφορες τοποθεσίες χαρακτηρισμένες ως μνημεία της φύσης, για αυτό και η UNESCO τα έχει ανακηρύξει ως μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στον επίσημο διαδικτυακό τόπο της περιοχής που είναι σχεδιασμένος αποκλειστικά για την καλοκαιρινή περίοδο, www.dolomitisupersummer.com (φυσικά, υπάρχει αντίστοιχος διαδικτυακός τόπος για τον χειμώνα), μπορούμε να ανατρέξουμε και να βρούμε πλήθος από χρήσιμα στοιχεία και να οργανώσουμε το ταξίδι μας συνολικά. Μπορούμε να επιλέξουμε στη σύνθετη αναζήτηση μια ή περισσότερες από τις 12 υποπεριοχές των Δολομιτών, την κατηγορία των δραστηριοτήτων που μας ενδιαφέρει, μια ή περισσότερες κατηγορίες χρηστών στην οποία ανήκουμε (νέος, φανατικός του αθλητισμού, οικογένεια, λάτρης του βουνού κλπ),

¹⁶ <http://www.parnassos-ski.gr/page.aspx?itemID=SPG19>

¹⁷ http://www.falakro.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=97&Itemid=11

και κατηγορία δυσκολίας (για τις αθλητικές δραστηριότητες). Ο δικτυακός τόπος υποστηρίζει 3 γλώσσες και είναι δομημένος έτσι ώστε με σύνθετες αναζητήσεις να μας οδηγεί στο επιθυμητό αποτέλεσμα, ανάλογα με το προφίλ που έχουμε επιλέξει.

Το καλοκαίρι λειτουργούν στην περιοχή 90 αναβατήρες, σε 11 κοιλάδες των Δολομιτών, τους οποίους μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αγοράζοντας μια κάρτα με έκπτωση 20% για κάθε ανάβαση (σε σχέση με το να πληρώναμε κάθε χρήση αναβατήρα ξεχωριστά). Υπάρχουν διαθέσιμα video, υπάρχει σύνδεση με τα site των επαρχιών και δήμων της περιοχής, υπάρχει δυνατότητα ηλεκτρονικής αναζήτησης και κράτησης της διαμονής (ανάλογα με το που και το τι θέλουμε να μας παρέχει το κατάλυμα), ενώ με ένα κλικ μπορεί να κατεβάσουμε τον κατάλογο-οδηγό της περιοχής, 125 σελίδων. Εφαρμογές για έξυπνα τηλέφωνα, διαδραστικοί χάρτες, πρόγνωση καιρού, σύνδεση με κοινωνικά μέσα δικτύωσης, αναζήτηση ημερομηνιών για τις εκδηλώσεις που διεξάγονται, είναι ενδεικτικά παραδείγματα για τα όσα ο συγκεκριμένος διαδικτυακός τόπος προσφέρει στον χρήστη, που πραγματικά αντιμετωπίζεται ως δυνητικός επισκέπτης (και όχι κάποια επιτροπή παραλαβής Υπουργείου).

5. Ο παράγοντας κράτος

Σε προηγούμενη εργασία (Δολόγλου 2008) είχαμε τονίσει την ανάγκη δημιουργίας ενός πλαισίου ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στην χώρα μας. Τώρα, μετά από πέντε ολόκληρα χρόνια, δεν έχει αλλάξει κάτι στο θεσμικό πλαίσιο, στον σχεδιασμό, στην οργάνωση και προβολή του ορεινού τουρισμού. Αντίθετα, είμαστε ένα ή πολλά στάδια πίσω, πιθανώς και λόγω των δυσχερειών που έχει επιφέρει η οικονομική (και όχι μόνο) κρίση στην χώρα μας.

Το παράδοξο είναι ότι το κράτος γνωρίζει ότι ο ορεινός τουρισμός της Ελλάδας και οι εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού πρέπει να αναπτυχθούν, προκειμένου να γίνει σταδιακή απεξάρτηση του προσφερόμενου τουρισμού της χώρα μας από την εποχικότητα και τον μαζικό τουρισμό των νησιών. Η επέκταση της τουριστικής περιόδου αποτελούσε (θεωρητικά τουλάχιστον) βασικό στόχο της τουριστικής πολιτικής του ΕΟΤ από παλαιότερα (Κατσιγιάννης 2001). Παρόλα αυτά, δεν έχει αλλάξει ουσιαστικά κάτι από τότε, ούτε καν έχουν μπει οι νομοθετικές βάσεις για την ανάπτυξη του. Για παράδειγμα, όσον αφορά τα τουριστικά γραφεία (η οργανωμένη διεξαγωγή δραστηριοτήτων στη φύση είναι δική τους δραστηριότητα), σύμφωνα με τον Σύνδεσμο των εν Ελλάδι τουριστικών και ταξιδιωτικών γραφείων (2012): *«Ο έλεγχος του ΕΟΤ περιορίζεται στοιχειωδώς στα νομίμως λειτουργούντα τουριστικά γραφεία, αφήνοντας έτσι την παροχή τουριστικών υπηρεσιών και τη διοργάνωση τουριστικών δραστηριοτήτων από μη επαγγελματίες σχεδόν ανεξέλεγκτη, με αποτέλεσμα την άνθιση της παραοικονομίας, την τεράστια φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή, τον αθέμιτο ανταγωνισμό σε βάρος των επιχειρήσεων που λειτουργούν νόμιμα και σοβαρά προβλήματα σε βάρος των καταναλωτών.»*

Προκειμένου να επιβεβαιώσουμε ότι το νομοθετικό πλαίσιο για τις εταιρείες που οργανώνουν δραστηριότητες στη φύση –κυρίως ως προς την ασφάλεια των επισκεπτών- δεν έχει αλλάξει (παρά το τραγικό συμβάν το 2007 με την απώλεια 8 νεαρών ψυχών που συμμετείχαν σε δραστηριότητα στο Λούσιο ποταμό¹⁸), επικοινωνήσαμε με τον ΕΟΤ και τελικά με το Υπουργείο Τουρισμού, με έγγραφο αίτημα για το νομικό πλαίσιο που υπάρχει για την ίδρυση και λειτουργία εταιρείας (ταξιδιωτικού γραφείου) που να οργανώνει δραστηριότητες στη φύση, και πιο συγκεκριμένα οργανωμένο ράφτιγκ, πεζοπορία και ενοικίαση ποδηλάτων. Τα αποτελέσματα ήταν χειρότερα από τα αναμενόμενα. Εκτός του ότι ακόμα δεν υπάρχει ειδική νομοθετική ρύθμιση για την ασφάλεια και την πιστοποιημένη ικανότητα των οδηγών ράφτιγκ, ορειβασίας κόκ, η γραφειοκρατία και οι νόμοι είναι

¹⁸ <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=111346>

περίπλοκοι, το καθεστώς ασαφές και η άδεια τελικά δεν διαφέρει πολύ από αυτή ενός συμβατικού ταξιδιωτικού γραφείου. Η παρουσία του οδηγού βουνού σε οργανωμένη από εταιρεία δραστηριότητα στο βουνό (πεζοπορική/ ορειβατική διαδρομή/ διάσχιση φαραγγιών /αναρρίχηση/ ορειβατικό σκι) δεν είναι υποχρεωτική από το νόμο, αλλά εναπόκειται στο μεράκι και την υπευθυνότητα του φορέα που διεξάγει την εν λόγω δραστηριότητα. Η οικονομική κρίση προφανώς δυσχεραίνει περισσότερο την κατάσταση αφού σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Σωματείου Ελλήνων Οδηγών Βουνού: «Και να θέλουν πχ. κάποιοι επαγγελματίες να προσλάβουν Οδηγούς Βουνού, δεν μπορούν να το κάνουν γιατί οι ανταγωνιστές τους που δεν το κάνουν βγαίνουν φθηνότεροι στην αγορά (παρέχοντας κακές υπηρεσίες τις περισσότερες φορές).» Αντίστοιχα, υποθέτουμε ότι και οι πιστοποιημένοι Συνοδοί Βουνού για τις ορεινές πεζοπορίες (με αρμοδιότητες που σταματάνε εκεί που αρχίζει να είναι απαραίτητος ο ειδικός εξοπλισμός ασφαλείας και οι εξειδικευμένες γνώσεις των οδηγών βουνού) δεν θα χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό.

Σχεδόν ανέκδοτο είναι και το θεσμικό πλαίσιο που ισχύει για την ενοικίαση ποδηλάτων, καθώς αυτά εντάσσονται υποχρεωτικά σε ότι ισχύει για ενοικίαση μοτοποδηλάτων έως 50κ.εκ. Επομένως οι εταιρείες που διεξάγουν δραστηριότητες στη φύση δεν μπορούν να νοικιάσουν νόμιμα ποδήλατα παρά μόνο να μεσολαβήσουν στην εκμίσθωση ποδηλάτων.

Όσον αφορά τα Χ.Κ, άρθρο της εφημερίδας το ΒΗΜΑ (27.1.2013) εντοπίζει το: «ομιχλώδες» πλαίσιο αδειοδότησης των Χ.Κ, καθώς τα 22 χιονοδρομικά κέντρα στη χώρα που έχουν αναγνωριστεί από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ) λειτουργούν τυπικά χωρίς σήμα, παίρνοντας προσωρινή άδεια κάθε χρόνο με υπουργική απόφαση, εξαιτίας της απουσίας Ειδικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον τουρισμό. Έτσι εκκρεμούν θέματα οριοθέτησής τους, περιβαλλοντικές μελέτες, αλλά και διευκρινίσεις για δασικές εκτάσεις, ορισμένα από τα ζητήματα που επιχειρεί να ξεκαθαρίσει το σχέδιο νόμου που έχει τεθεί σε δημόσια διαβούλευση από το υπουργείο Τουρισμού.

Στα παραπάνω θεσμικά προβλήματα έρχονται να προστεθούν ακόμα περισσότερα προβλήματα (έλλειψη στατιστικών στοιχείων, αύξηση τιμής πετρελαίου θέρμανσης και βενζίνης, αύξηση φορολογίας κτλ) με πολλαπλασιαστικά αρνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού, πόσο μάλλον για τον οποίο σχεδιασμό του ορεινού καλοκαιρινού τουρισμό πλησίον των Χ.Κ.

6. Συνέργιες και ενσωμάτωση στην τοπική κοινωνία

Εδώ θα πρέπει να κάνουμε μια μικρή παρένθεση σε ότι αφορά τα περισσότερα Χ.Κ στις Άλπεις, για να διαχωρίσουμε ανάμεσα σε δυο βασικά είδη, σε επίπεδο οργάνωσης και λειτουργίας: τα Χ.Κ που οι εγκαταστάσεις τους ξεκινούν μέσα από τα χωριά (τυρολέζικο ή αυστριακό πρότυπο) και τα Χ.Κ τα οποία απέχουν από τα χωριά και διαθέτουν μεγάλες και εντελώς αυτόνομες ξενοδοχειακές μονάδες στο πνεύμα του μαζικού τουρισμού (παλιό γαλλικό πρότυπο).

Σύμφωνα με την καλά τεκμηριωμένη μελέτη των Σωτηριάδη και Βαρβαρέσο (2003), το τυρολέζικο πρότυπο είναι αυτό με τον ηπιότερο προσανατολισμό, καθώς βασίζεται στην αρμονική συνύπαρξη της αγροτικής και της τουριστικής δραστηριότητας του τοπικού πληθυσμού. Σε αυτό το πλαίσιο έχουν δημιουργηθεί τουριστικές οργανώσεις συλλογικής μορφής, οι οποίες ενεργοποιούν όλους τους εμπλεκόμενους φορείς στον τουρισμό, διασφαλίζοντας οικονομικούς πόρους και αναθεωρώντας, σχεδιάζοντας, προβάλλοντας, προωθώντας και συντηρώντας το ορεινό τουριστικό προϊόν που συνδέεται με το Χ.Κ της περιοχής.

Θεωρούμε ότι λογικό και ιδιαίτερα θετικό αποτέλεσμα του τυρολέζικου μοντέλου είναι ότι ο τοπικός πληθυσμός ζει κυριολεκτικά «μαζί» με το Χ.Κ, είναι πιο ευαισθητοποιημένος και ενεργός και υποστηρίζει τις προσπάθειες που αυτό κάνει για την ανάπτυξη του –το

θεωρεί αναπόσπαστο κομμάτι του τόπου του, αφού έχει μεγαλώσει με αυτό και τις περισσότερες φορές το έχει βιώσει ενεργά μέσω των δραστηριοτήτων και παραστάσεων που αυτό του προσφέρει, από μικρό παιδί. Οι τουριστικές οργανώσεις συλλογικής μορφής στις οποίες συμμετέχουν ενεργά οι ντόπιοι έχουν αρκετά κοινά με τους φορείς πρωτοβουλιών Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης που περιγράφει ο Ρόκος (2001) ως πρώτο βήμα για την αξιοβίωτη ολοκληρωμένη ανάπτυξη της κάθε ξεχωριστής ορεινής περιοχής.

Τα Χ.Κ στη χώρα μας δεν οριοθετούνται κατ' αυτό τον τρόπο. Απομονωμένα, σε αρκετή απόσταση από τα εξίσου απομονωμένα από την υπόλοιπη χώρα ορεινά χωριά, βρίσκουν την τοπική κοινωνία πιο ουδέτερη ως προς την ανάπτυξη των Χ.Κ. Όσο περιεργο και να φαίνεται, μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού έχει ελάχιστη επαφή με τον χιονοδρομικό τουρισμό και με τις εγκαταστάσεις του Χ.Κ τις οποίες σπάνια επισκέπτεται ή αν το κάνει είναι περισσότερο από απλή περιέργεια (παρά για να έρθει σε επαφή με τη φύση ή να κάνει σκι). Αντίθετα, ο τακτικός χιονοδρομικός επισκέπτης του Χ.Κ. το νοιώθει περισσότερο «δικό» του από ότι ένας κάτοικος της περιοχής που δεν το ζει ενεργά. Έτσι ο τοπικός πληθυσμός είναι αμέτοχος, σπάνια ενδιαφέρεται για κάποια δικτύωση και συνεργασία με το Χ.Κ, μπορεί μάλιστα να το βλέπει με την ίδια καχυποψία όπως ένα αιολικό πάρκο. Άλλωστε οι απόψεις για τις εγκαταστάσεις των Χ.Κ διχάζουν τις τοπικές κοινωνίες και όχι μόνο. Συχνά θεωρείται ότι υποβαθμίζουν περιβαλλοντικά και αισθητικά τα ορεινά οικοσυστήματα λόγω κακού σχεδιασμού κατασκευής και λειτουργίας, ενώ επισημαίνονται διάφορα άλλα προβλήματα όπως π.χ. η προβληματική πρόσβαση, ο πεπαλαιωμένος μηχανολογικός εξοπλισμός, ανεπαρκής ιατρική κάλυψη, ελλείψεις υποδομές και μη ικανοποιητική εξυπηρέτηση (Μπεριάτος 2001; ΥΠΕΧΩΔΕ 2001).

Επιπλέον, αν δεν υπάρχει αρμονική συνύπαρξη της αγροτικής με την τουριστική δραστηριότητα και αν δεν προάγεται η πολυδραστηριότητα (όπως στο τυρολέζικο μοντέλο), προκύπτει συχνά ο κίνδυνος της οικονομικής εξάρτησης της τοπικής κοινωνίας από το Χ.Κ. Στην Ισπανία (Lasanta, Laguna et al, 2007), μελέτη έδειξε ότι οι δήμοι που γειτνιάζουν με Χ.Κ. είχαν θετικές δημογραφικές αλλαγές από την ίδρυση και λειτουργία των Χ.Κ και μετά, αλλά ταυτόχρονα και μία μείωση της πρωτογενούς τοπικής παραγωγής. Στην Ελλάδα, όπου δεν υπάρχει αντίστοιχη μελέτη, εμπειρικά μόνο θα μπορούσαμε να πούμε ότι ισχύει το ίδιο όσον αφορά τις θετικές δημογραφικές αλλαγές, καθώς η μείωση της πρωτογενούς ορεινής παραγωγής συντελείται χρόνια τώρα έτσι και αλλιώς εξαιτίας της αστικοποίησης, σχεδόν σε όλες τις ορεινές περιοχές (και όχι μόνο σε αυτές που γειτνιάζουν σε Χ.Κ).

Όπως επισημαίνει ο Moss (2000): *«Ο τουρισμός έχει την δυναμική να συνεισφέρει σε συνεχόμενη βάση στην αειφορική διατήρηση και το ζωντάνεμα των ορεινών περιοχών ικανοποιώντας την ίδια ώρα τους επισκέπτες. Ωστόσο, η εμπειρία δείχνει ότι ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει απειλή για τις ίδιες ορεινές περιοχές στις οποίες στηρίζεται. Ιδιωτικά και δημόσια αναπτυξιακά έργα τα οποία εστιάζουν μόνο στο υλικό κέρδος, έχουν αναγνωριστεί ως κύριο αίτιο της περιθωριοποίηση των ορεινών περιοχών.»* Στο ίδιο πνεύμα, ο Ρόκος (2000) τονίζει ότι: *«Η ανάπτυξη του τουρισμού στις ορεινές περιοχές, θα πρέπει να αφήνει πίσω της τις ευκαιριακές, μερικές και αποσπασματικές λογικές ενεργειών, δράσεων και έργων μονοδιάστατης και εξαντλητικής αξιοποίησης / «εκμετάλλευσης» των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας της ορεινής περιοχής και θα πρέπει, αντίθετα, να έχει ως στόχο το ζαναζωντάνεμα της, της επιδίωξη ολικής ποιότητας σε κάθε φάση της αναπτυξιακής διαδικασίας και από όλους όσους εμπλέκονται.»*

Όμως πώς να μην είναι αποσπασματικές οι όποιες προσπάθειες όταν απουσιάζει ο κρατικός, σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, συντονισμός, όταν απουσιάζει το νομοθετικό και το επενδυτικό πλαίσιο και όταν τελικά η φύση η ίδια του έλληνα και επομένως των φορέων που εμπλέκονται στον ορεινό τουρισμό αδυνατεί τις περισσότερες φορές να συνεργαστεί, μη μπορώντας να κατανοήσει ότι το μακροπρόθεσμο κέρδος μέσα από συνεργασίες θα του επιφέρει, σε όλα τα επίπεδα, ένα πιο αξιοβίωτο μέλλον;

Σε συνέδριο που έγινε για τον χειμερινό τουρισμό στην Ελλάδα, τον Μάιο 2013 στην Πορταριά, με στήριξη από την Ελληνογερμανική Συνέλευση¹⁹, με συμμετέχοντες οι οποίοι εκπροσωπούσαν Χ.Κ. ή/και οργανισμούς που συνδέουν το προσφερόμενο ορεινό τουριστικό προϊόν περιοχών της Ελλάδας, της Γερμανίας και της Αυστρίας, το σημείο που τονίστηκε περισσότερο από όλα τα υπόλοιπα ήταν ότι προαπαιτούμενο για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού (χειμερινού ή καλοκαιρινού) είναι η συνεργασία.

Ιδιαίτερα σχετική και άκρως ενδιαφέρουσα ήταν η εισήγηση του Herbert Unnasch, διευθυντή της ArberLand με τίτλο «Αλληλεπίδραση και συνεργασία μεταξύ των τουριστικών οργανισμών, επιχειρήσεων και ομάδων άμεσου ενδιαφέροντος», που ανέλυσε το πώς στην περιοχή του Arberland στη Γερμανία, με το όρος Groben Arber, υψομέτρου παραπλήσιου με τον μέσο όρο των Χ.Κ της χώρας μας (1457μ), 13 εμπλεκόμενοι φορείς²⁰ έχουν δημιουργήσει μια επιχείρηση για την ενιαία διαχείριση, προώθηση/προβολή, σχεδιασμό και αναθεώρηση του προσφερόμενου τουρισμού, χειμερινού και καλοκαιρινού στην περιοχή, σε συνδυασμό με την κατάλληλη εκπαίδευση προσωπικού – ένας στημένος ορεινός τουρισμός δηλαδή στο «τυρολέζικό πρότυπο» που περιγράψαμε παραπάνω. Η συγκεκριμένη επιχείρηση έχει μεγαλύτερο κύρος στη λήψη αποφάσεων ακόμη και από τους Δημάρχους της περιοχής, οι οποίοι φυσικά στηρίζουν και συνεργάζονται με την επιχείρηση καθώς αυτή δίνει μεγάλη υπεραξία στην εν λόγω περιφέρεια με πολλαπλασιαστικά οφέλη για την τοπική κοινωνία. Τέτοιοι οργανισμοί και επιχειρήσεις έχουν συσταθεί και σε άλλες ορεινές περιοχές παγκοσμίως, δημιουργώντας ένα πλαίσιο για την αξιοβίωτη ανάπτυξη τους.

Άλλο ένα παράδειγμα για την σημασία της συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων στον ορεινό τουρισμό, αυτή τη φορά από την Γερμανία, είναι αυτό της περιοχής Hochschwarzwald. Εκεί οι τοπικοί φορείς δημιούργησαν την κάρτα Hochschwarzwald Card²¹ η οποία παρέχεται δωρεάν σε όσους διανυκτερεύουν τουλάχιστον 2 βράδια σε ένα από τα 280 συνεργαζόμενα ορεινά καταλύματα της περιοχής, προσφέροντας δωρεάν επίσκεψη σε 60 αξιοθέατα, δραστηριότητες και υπηρεσίες (μεταξύ άλλων: χρήση πισίνας, spa, τελεφερίκ, ηλεκτρικών ποδηλάτων, πάρκου περιπέτειας, κάρτα σκι τον χειμώνα, δωρεάν είσοδο στον χώρο του γκολφ, δωρεάν είσοδο σε μουσεία, δωρεάν βόλτα με πλοίο σε λίμνη κά). Φυσικά, καθώς το εύρος παροχών της δωρεάν κάρτας είναι τεράστιο, πολλοί επισκέπτες αποφασίζουν να μείνουν περισσότερες από 2 ημέρες στην περιοχή, αφήνοντας περισσότερα χρήματα στην τοπική κοινωνία.

Είναι σκόπιμο να αναφέρουμε άλλη μια συνεργασία φορέων, αυτή τη φορά από την Ελβετία, με οφέλη όχι μόνο κοινωνικά και οικονομικά αλλά και περιβαλλοντικά. Πιο συγκεκριμένα, το Ελβετικό Σύστημα Μεταφορών²² επιτρέπει στον επισκέπτη να προμηθευτεί την κάρτα swiss pass μέσω διαδικτύου, για όλα τα μέσα μαζικής μεταφοράς στην Ελβετία και με κόστος ανάλογο με τη επιθυμητή χρήση και διάρκεια παραμονής στην χώρα, συνδυάζοντας άλλες τουριστικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων αυτών που αφορούν σε ορεινές περιοχές. Η κάρτα ισχύει για τρένα, λεωφορεία, ποταμόπλοια, παρέχει έκπτωση 50% στα ορεινά γραφικά τρένα, τους οδοντωτούς και τα τελεφερίκ, ενώ παράλληλα προσφέρει ελεύθερη είσοδο σε περισσότερα από 470 μουσεία της χώρας. Με αυτό τον τρόπο οι Ελβετοί ενισχύουν και την φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των επισκεπτών τους, προωθώντας ενεργά τα ΜΜΜ έναντι των αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσης.

¹⁹ <http://www.grde.eu/el/>

²⁰ Οι φορείς συμπεριλαμβάνουν ξενοδόχοι/εστιατορες, φορείς προστασίας του περιβάλλοντος, επενδυτές/ιδιοκτήτες, φορείς εκπαίδευσης (μαζί με ΙΕΚ, ΚΕΚ κοκ), φορείς που χορηγούν άδειες/πολεοδομίες, φορείς πρόωθησης της οικονομίας, εκπρόσωποι τοπικού τουρισμού, εμπορικές επιχειρήσεις, ΜΜΜ, Υπουργείο Εργασίας.

²¹ <http://www.hochschwarzwald.de/Card>

²² <http://www.swisstravelsystem.com/en/home.html>

Τέλος ένα άλλο παράδειγμα συνεργασίας είναι αυτό των Αυστριακών Χ.Κ που μοιράζονται τα κόστη της τεχνητής χιόνωσης με τους ξενοδόχους (Wolfsegger 2008; Popescu 2009).

7. Ο παράγοντας επισκέπτης

Αυτή η αξιοζήλευτη οργάνωση και τόσο μεγάλη απήχηση του καλοκαιρινού ορεινού τουρισμού που περιγράφηκε παραπάνω, κυρίως μέσα από το παράδειγμα της Αυστρίας, πιθανώς να μην υπήρχε (στον βαθμό που υπάρχει σήμερα) υπό άλλες συνθήκες. Αν για παράδειγμα ο μέσος Αυστριακός δεν ήταν λάτρης των βουνών ή αν η Αυστρία διέθετε τις παραλίες και το κλίμα της Ελλάδας ή ακόμα αν οι Αυστριακοί δεν είχαν την παιδεία/κουλτούρα να προτιμούν τους ντόπιους τουριστικούς προορισμούς στηρίζοντας, συνειδητά ή μη, την δική τους οικονομία, ακόμα και τους καλοκαιρινούς μήνες (Παράρτημα, Πίνακας 1).

Ούτε μπορούμε με απόλυτη βεβαιότητα να πούμε ότι η κατάσταση που επικρατεί στους ορεινούς προορισμούς της Ελλάδας οφείλεται στην αναιμική προσφορά υπηρεσιών, στην κακή οργάνωση και στη μη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων, στο ακριβό κόστος, στην έλλειψη παιδείας του Έλληνα που θα τον σπρώξει παραπέρα από την νωχελική ηλιοθεραπεία σε κοσμικές παραλίες, ή/και, τώρα πλέον, στην οικονομική κρίση. Ακόμα και αν είχαμε στημένο τον εναλλακτικό μας τουρισμό πλησίον των Χ.Κ για το καλοκαίρι σύμφωνα με το Αυστριακό μοντέλο, ίσως οι Έλληνες και πάλι να επέλεγαν, στην μεγαλύτερη πλειοψηφία τους, για τις καλοκαιρινές διακοπές την θάλασσα.

Επιχειρώντας να δώσουμε μια απάντηση, κάναμε μια έρευνα με την βοήθεια ενός ερωτηματολογίου για να ανακαλύψουμε κατά πόσο όντως υπάρχει μια κρίσιμη μάζα που θα ήταν πρόθυμη να στηρίξει τον ορεινό καλοκαιρινό τουρισμό πλησίον των Χ.Κ της χώρας μας, και κάτω από ποιες προϋποθέσεις. Το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε από 476 άτομα και τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν σύντομα σε επόμενη δημοσίευση.

Άσχετα με τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από την έρευνα αυτή, προγράμματα όπως οι “πράσινες τάξεις”, “οι λευκές τάξεις”, οι ανοικτές περιβαλλοντικές τάξεις “Καλλιστώ”, του Υπουργείου Παιδείας, θα πρέπει να ξαναενεργοποιηθούν και να καθιερωθούν, για να αγαπήσουν τα παιδιά τη φύση, να ευαισθητοποιηθούν για την προστασία της, αλλά και για να αναζητήσουν και κάποια στιγμή ως ενήλικες εναλλακτικούς ορεινούς προορισμούς εν μέρη για τις διακοπές τους. Ακόμα όμως πιο σημαντικό είναι να δοθεί έμφαση σε όλες τις βαθμίδες της παιδείας, για την προαγωγή των ηθικών αξιών, της ομαδικότητας, της συνεργατικότητας και της εθελοντικής συνεισφοράς.

Αντί επιλόγου

Κάθε ορεινή περιοχή έχει τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, με μοναδική φυσική και πολιτισμική αξία, που θα πρέπει να διαφυλάξουμε και να αναδείξουμε σε οποιονδήποτε περαιτέρω σχεδιασμό ανάπτυξης ορεινού τουρισμού. Στην ιδανική περίπτωση με αργά και σταδιακά βήματα να δημιουργήσουμε έναν καλοκαιρινό ορεινό τουρισμό πλησίον των Χ.Κ της χώρας μας που θα μας διασφαλίσει ένα αξιοβίωτο μέλλον: *ενός τουρισμού που δεν θα υποβαθμίζει το φυσικό και πολιτισμικό ορεινό περιβάλλον, που θα παρέχει οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη στη ορεινές τοπικές κοινωνίες και που θα προσφέρει μια υψηλής ποιότητας εμπειρία για τον επισκέπτη* (Nepal 2002).

Η γραφειοκρατία, η νομοθετική ασάφεια και τα κενά, το αδιάκοπα μεταβαλλόμενο φορολογικό καθεστώς, η έλλειψη επιτήρησης, η ατιμωρησία, η φοροδιαφυγή, η έλλειψη στατιστικών στοιχείων, η ελλιπής προβολή των ορεινών προορισμών, η αδυναμία συνεργασιών σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, αποθαρρύνουν την όποια προσπάθεια για την δημιουργία νέων νόμιμων επιχειρήσεων που να δραστηριοποιούνται στις

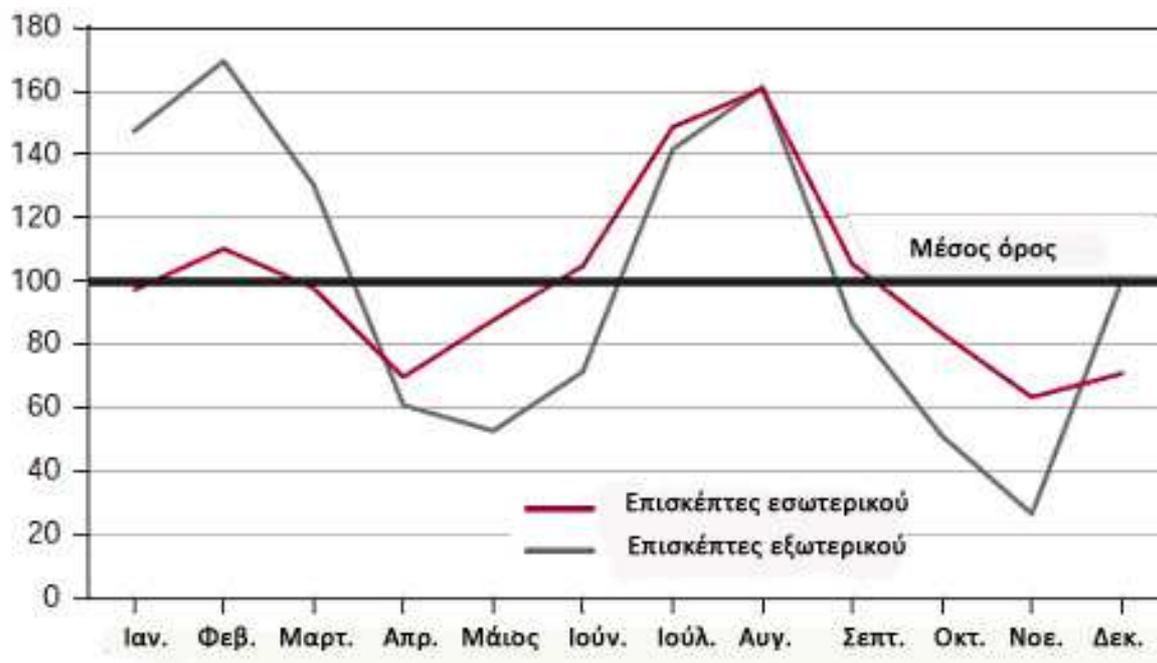
ορεινές περιοχές της πατρίδας μας, ενώ δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο τη λειτουργία των υφιστάμενων. Σε συνδυασμό με τις από τη φύση δυσκολίες διαβίωσης στις ορεινές περιοχές (απομόνωση, ακραία καιρικά φαινόμενα, ελλείψεις υπηρεσίας υγείας κοκ), αλλά και την οικονομική κρίση της εποχής, τρέφουμε μεγάλο θαυμασμό, για την υπομονή και το κουράγιο, για όλους όσους δραστηριοποιούνται στα ορεινά της χώρας μας και συνεχίζουν με μεράκι το έργο τους κάτω από τις τόσο αντίξοες συνθήκες.

Οι τουρίστες, έλληνες και ξένοι, αν και εφόσον επαληθευθούν οι προβλέψεις για την αύξηση της θερμοκρασίας, ενδεχομένως να δυσφορήσουν στις ακτές μας εξαιτίας της παρατεταμένης ζέστης και θα έχουν έναν λόγο παραπάνω να επισκεφτούν τα ορεινά της χώρας μας, ειδικά αν υπάρχει εκεί κάτι οργανωμένο και ποιοτικό. Μακροπρόθεσμα, η κλιματική αλλαγή, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει περισσότερους επισκέπτες στα ορεινά των μεσογειακών χωρών και της χώρας μας (εάν έχουμε προετοιμαστεί). Στηριζόμενοι στις αρχές της Αξιοβίωτης Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης, παίρνοντας παράδειγμα από το πετυχημένο τυρολέζικο πρότυπο ανάπτυξης, θα πρέπει όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς και η τοπική κοινωνία να αναθεωρήσουν, να συνεργαστούν, να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο κατά περίπτωση για κάθε ορεινή περιοχή πλησίον Χ.Κ (ανάλογα με την γεωμορφολογία, το κλίμα, τις υποδομές, την απόσταση από αστικά κέντρα, τη βούληση και το μεράκι των εμπλεκόμενων φορέων κόκ), προκειμένου να υπάρξει ένα καλύτερο αύριο για τις ορεινές περιοχές και τις τοπικές κοινωνίες, αλλά και για εμάς που της επισκεπτόμαστε και θέλουμε να τις διατηρήσουμε ‘ζωντανές’.

Σε όποιο περαιτέρω σχεδιασμό υπάρξει – εάν υπάρξει- θα πρέπει οπωσδήποτε ο ορεινός τουρισμός να διαμορφωθεί έτσι ώστε να απευθυνθεί και στο εξωτερικό, ειδικά τώρα που εν μέσω κρίσης, η εσωτερική αγορά είναι πεσμένη και αβέβαιη. Αν προσφέρουμε στους επισκέπτες από το εξωτερικό ένα συνδυαστικό πακέτο για το καλοκαίρι, πέρα από αυτό που βρίσκουν στην πατρίδα τους, το οποίο να συνδυάζει για παράδειγμα τον ιδιαίτερο πολιτισμό της κάθε ορεινής μας περιοχής (όπως αυτή καθρεφτίζεται στα τοπικά ήθη και έθιμα, στη γαστρονομία, στα τοπικά προϊόντα, στα παραδοσιακά επαγγέλματα και στην αρχιτεκτονική κόκ) με τη μυθολογία και ιστορία, τον αθλητισμό και γιατί όχι και με μια πεζοπορία/ποδηλασία μέχρι τη θάλασσα (κάποια Χ.Κ έχουν γεωγραφικό συγκριτικό πλεονέκτημα καθώς “βλέπουν” θάλασσα), με φαντασία, μεράκι και με συνεργασία σε κάθε στάδιο σχεδιασμού και υλοποίησης από τους εμπλεκόμενους φορείς, τότε θα έχουμε δημιουργήσει ένα ανταγωνιστικό τουριστικό προϊόν και έναν καινούργιο τουριστικό τομέα στη χώρα μας, με γερές βάσεις και αξιοβίωτο μέλλον.

Παράρτημα

Πίνακας 1: Κατανομή διανυκτερεύσεων (χιλιάδες) ανά μήνα, 2010 στην Αυστρία

Πηγή: (Στατιστική Υπηρεσία Αυστρίας; Presimair 2012).

Πίνακας 2: Χιονοδρομικά κέντρα Ελλάδας²³

Χιονοδρομικό Κέντρο	Υψόμετρο	Χιονοδρομικό Κέντρο	Υψόμετρο	Χιονοδρομικό Κέντρο	Υψόμετρο
Ανηλίου - Μετσόβου	1690μ	Βασιλίτσας – Γρεβενά	1750μ.	Βίγλας Πισοδερίου - Φλώρινα	1650μ
Βίτσι	1650μ	Βόρας Καϊμάκτσαλαν	2020μ	Γεροντόβραχου (Athens ski club)- Παρνασσός	1800μ
Ελατοχωρίου Πιερίας		Αθλητικό Χιονοδρομικό Κέντρο Ζήρειας -Ορεινή Κορινθία	1600μ	Καλαβρύτων	1650μ
Καρπενησίου - Βελούχι	1800μ	Λαϊλιάς	1600μ	Μαινάλου	1600μ
Μετσόβου, Πολιτσιές	Πρ.Ηλίας 1400μ, Καρακόλι 1350μ.	Παγγαίου	1750μ	Παρνασσού Φτερόλακκα και Κελάρια :	1750μ, και 1950μ
Περτουλίου	1200μ	Πηλίου – Χάνια	1500μ	Σελίου	1500μ
Φαλακρού Δράμας	1720μ	Χρυσού Ελαφιού	1550μ	3-5 πηγάδια Νάουσα	1420μ

²³ Επεξεργασία στοιχείων από www.oreivatein.com, www.snowreport.gr, www.xionodromika.gr, <http://www.hotelsline.gr/root/newhotel/xionod.asp> και http://www.pass2greece.gr/afieroma0_det.asp?afieroma_id=103

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Behringer J, Buerki R, Fuhrer J., "[Participatory integrated assessment of adaptation to climate change in Alpine tourism and mountain agriculture](#)" Kluwer Academic Publishers, Integrated Assessment I,: 331-338, 2000
- Lasanta T, Laguna M, Vicente-Serrano S.M., "Do tourism-based ski resorts contribute to the homogenous development of the Mediterranean mountains?" A case study in the Centre Spanish Pyrenees, *Tourist Management* 28:1326-1339. 2007.
- Lenoir A., "[Mountain destinations: Trend and best practices in tourism](#)", Tourism Intelligence Network, October 2011.
- Meier R., "Soziooekonomische Aspekte von Klimaänderungen und Naturkatastrophen in der Schweiz", Schlussbericht NFP 31, vdf Verlag, Zürich, 1998.
- Moss L.A.G., Godde P.M., "Strategy for Future Mountain Tourism", Tourism and Development in Mountain Areas, CAB International 2000.
- Nepal S.K., "Mountain Ecotourism and Sustainable Development", *Ecology, Economics and Ethics, Mountain Research and Development*, Vol 22, No 2: 104-109, 2002.
- Popescu F, Voiculescu M, Torok-oance M, "[Climate change adaptation of two ski resorts: Sinaia & Straja](#)", EnE09- The 5th Regional UN Conference, Environment for Europe, 2009.
- Preslmair R., "[Austria, Ministry of Environment: Sustainable tourism in Austria](#)". Πρακτικά συνεδρίου: ecotourism carbontour 10-12-2012, σελ 22, Athens, 2012.
- Scott D., McBoyle G., "[Climate change adaptation in the ski industry](#)", *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change* 12:1411-1431, 2007.
- TripAdvisor TripBarometer: "[The worlds largest Accommodation and Traveler Survey](#)". StrategyOne της Edelman Berland, Ιανουάριος 2013.
- UNEP, "[Tourism and Mountains. A Practical Guide to Managing the Environmental and Social Impacts of Mountain Tours](#)" A Practical Guide to Good Practice, United Nations Environment Programme, 2007.
- Unnasch H, "[Zusammenspiel von Tourismusorganisationen, -betrieben und Interessenvertretungen](#)", στα πρακτικά του συνεδρίου "Πρώτηση Χειμερινού Τουρισμού στην Ελλάδα", Πορταριά, Πήλιο, 18 Μαΐου 2013.
- Virgil N., "[Mountain environment and tourism. A European model for sustainable development](#)." *International Business and European Integration XVII*, volume I pp: 417, 2008.
- Wolfsegger, C., Gössling, S. and Scott, D. "Climate change risk appraisal in the Austrian Ski Industry". *Tourism Review International*, 12: 13-23, 2008

Ελληνική

- Δολόγλου Α., "[Τουρισμός σε ορεινές περιοχές. Προβλήματα – ανάγκες. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη και οικότουρισμός](#)". Βάση δεδομένων σχετικά με τους τοπικούς πολιτισμούς των ορεινών περιοχών της Ελλάδας και την αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση τους με το φυσικό ορεινό περιβάλλον, ΜΕ.Κ.Δ.Ε του Ε.Μ.Π, Αθήνα, 2008
- I.O.B.E, "[Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία](#).", Ινστιτούτου Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Αθήνα, 2012
- Κατσιγιάννης Κ., "Ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού στην Ελλάδα", Πρακτικά 3ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «*Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές, Θεωρία και Πράξη*», 7-10 Ιουνίου 2001, σελ. 576-581, Μέτσοβο, 2004

- Μπεριάτος Η., "Ο ρόλος και η συμβολή του δικτύου των ορεινών καταφυγίων στην ήπια τουριστική ανάπτυξη του ορεινού χώρου", Πρακτικά 3ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές, Θεωρία και Πράξη», 7-10 Ιουνίου 2001, σελ.582-601, Μέτσοβο, 2004
- Ρόκος Δ., "Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές, Θεωρία και Πράξη", Πρακτικά 3ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές, Θεωρία και Πράξη», 7-10 Ιουνίου 2001, σελ.79-140, Μέτσοβο, 2004
- Ρόκος Δ., "[Θεμελιώδεις προϋποθέσεις για ένα Σχέδιο Αξιοβίωτης Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης. Η περίπτωση μια ελληνικής περιφέρειας. Από τη θεωρία στην πράξη](#)", συνέδριο «Εξουσία και κοινωνίες στη μεταδιπολική εποχή», Χανιά, 25-28.8.2000.
- ΣΕΤΕ, "[Ελληνικός Τουρισμός 2020, Πρόταση για το νέο αναπτυξιακό μοντέλο](#)", Αθήνα, 2010.
- ΣΕΤΕ, "[Ελληνικός Τουρισμός, Στοιχεία και Αριθμοί](#)", Αθήνα, 2013
- Σύνδεσμος των Εν Ελλάδι Τουριστικών και Ταξιδιωτικών Γραφείων (ΗΑΤΤΑ), "[Απολογισμός 2012](#)". 9:73, 2013.
- Σωτηριάδης Μ., Βαρβαρέσος Σ., "[Συγκριτική Ανάλυση της Ανάπτυξης Περιοχών με Ορεινό-Χιονοδρομικό Τουρισμό στις Άλπεις](#)", Journal. Γεωγραφίες, τ.6, 22-39, 2003
- ΥΠΕΧΩΔΕ, "Στρατηγικό πλαίσιο χωρικών κατευθύνσεων για την ανάπτυξη του χιονοδρομικού τουρισμού στη Ελλάδα", ΚΕΠΑΜΕ- Γρηγόρης Διαμαντόπουλος και Συνεργάτες, Αθήνα, 2001.

Διαδίκτυο

European Center for Climate Adaptation:

για τον τουρισμό στην Αυστρία: <http://www.climateadaptation.eu/austria/en#tourism>

για τον τουρισμό στην Ελλάδα <http://www.climateadaptation.eu/greece/en#tourism>

Intergovernmental Panel On Climate Change: <http://www.ipcc.ch/>

WWF Global, *Climate change impacts in Italy*, by IPCC

WWF Global, *Global warning forces Swiss ski resort to wrap glacier*. Posted, 5 May 2005

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥΕ): www.statistics.gr

European Commission, Eurostat:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Top_10_tourism_destinations_-_nights_spent_in_collective_tourist_accommodation,_2010_%281_000_nights_spent_in_the_country_by_non-residents%29.png&filetimestamp=20111111133446

Ελληνογερμανική Συνέλευση : <http://www.grde.eu/el/>

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού και Υπουργείο Τουρισμού:

<http://www.visitgreece.gr/>

www.gnto.gr

<http://www.investingreece.gov.gr/>

www.truegreece.org

www.my-greece.gr

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων: <http://www.minedu.gov.gr/>

Επίσημη ιστοσελίδα [Ελβετικών Μέσων Μαζικής Μεταφοράς](#)

Ευρυτανικός Τύπος, [Τα χιονοδρομικά λιώνονυ](#), Δημοσιεύτηκε στις: 12 Δεκεμβρίου 2012

Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ). www.itep.gr

Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος: <http://www.grhotels.gr/GR/Pages/default.aspx>

Οι «δώδεκα εντολές» του ΕΟΤ για να απογειωθεί ο τουρισμός, 17.2.2013
<http://www.capital.gr/News.asp?id=1739596>

Σύνδεσμος των εν Ελλάδι τουριστικών και ταξιδιωτικών γραφείων: <http://www.hatta.gr/>
 Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ). www.sete.gr
 ΤΟ ΒΗΜΑ, «Ομιγλώδες» τοπίο στα Χιονοδρομικά, της Χ. Πουτέτση, 27.1.2013
 ΕΘΝΟΣ, «‘Ποτάμι’ από εγκληματικά λάθη τους οδήγησε στον θάνατο», 29.5.2007
 ΤΟ ΒΗΜΑ SCIENCE, *Θα δούμε τις Άλπεις χωρίς παγετώνες;* συνέντευξη από τον Dr M. Zemp, παγετωνολόγο, πανεπιστημίου Ζυρίχης, της Βένιου Ειρ. 10-10-2010
 Αθλητικό Χιονοδρομικό Κέντρο Ζήρειας – Ορεινή Κορινθίας <http://www.orosziria.gr/>
 Χ.Κ. 3-5 Πηγάδια, Νάουσα: <http://www.3-5pigadia.gr/>
 Χ.Κ Ανηλίου – Μετσόβου: <http://www.anilio-ski.gr/wordpress/>
 Χ.Κ Βασιλίτσας – Γρεβενά: <http://www.vasilitsa.com/>
 Χ.Κ Βίγλας Πισοδερίου – Φλώρινα: <http://www.vigla-ski.gr/>
 Χ.Κ Βόρας Καϊμάκτσαλαν: <http://www.kaimaktsalan.gr/>
 Χ.Κ Γεροντοβραχου: <http://www.athensskiclub.com/home>
 Χ.Κ Καρπενησίου – Βελούχι: <http://www.velouxi.gr/>
 Χ.Κ Μαινάλου: <http://www.mainalo.gr/ski-center.html>
 Χ.Κ Παρνασσού: <http://www.parnassos-ski.gr/>
 Χ.Κ Πηλίου Αγριολεύκες – Χάνια <http://www.skipilio.gr/>
 Χ.Κ Περτουλίου:
www.anentsa.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=89&Itemid=12
 Χ.Κ Σελίου: http://www.seli-ski.gr/ins_index.php
 Χ.Κ Φαλακρού Δράμας: <http://www.falakro.gr/>
 Χ.Κ Χελμού, Καλαβρύτων <http://www.kalavrita-ski.gr/>
www.snowreport.gr
<http://www.hotelsline.gr/root/newhotel/xionod.asp>
www.oreivatein.com
www.xionodromika.gr
 Σωματείο Ελλήνων Οδηγών Βουνού: www.hmga.gr
 Καταφύγιο Αθ. Λευκαδίτης, Βελουχίου: <http://www.klaoudatos-ski.gr/velouhi-refuge.php>
 Καταφύγιο Δέφνερ, Παρνασσού: <http://www.klaoudatos-ski.gr/parnassos-refuge.php>
 Οργανισμός Τουρισμού της Αυστρίας: <http://www.austria.info/uk>
 Στατιστική υπηρεσία Αυστρίας: <http://www.statistik.at/>
 Seven Springs Mountain Resort, Πενσυλβανία: www.7springs.com/
 Alphacher Beachahnen Tirol, Αυστρία: <http://www.alpbachtal.at/en/summer/mountain-lift-alpbachtal>
 Dolomitis Super Summer, Ιταλία: <http://www.dolomitisupersummer.com/>
 Kingdom of Navarre. Πυρηναία, Ισπανία: <http://www.turismo.navarra.es/eng/home/>
 Kitzbuheler Alpen, Αυστρία: <http://www.kitzalps.com/en/>
 Zermatt, Ελβετία: <http://www.ski-zermatt.com/summer.html> και
 Vallee d’ Aosta, Ιταλία: http://www.lovevda.it/turismo/default_e.asp
 North Conway Nil Area Guide, ΗΠΑ: <http://www.northconwaynh.com/index.html>
 Blue Mountain Resort, Καναδάς: <http://www.bluemountain.ca/>
 Zermatt Matterhorn, Ελβετία: <http://www.zermatt.ch/en/>
 Professional Disc Golf Association: www.pdga.com
 Solitude Mountain Resort, Utah, ΗΠΑ: <http://www.skisolitude.com/summer/>
 Snowy mountains, Αυστραλία: <http://www.snowymountains.com.au/>
 White Tail Resort, Πενσυλβανία: <http://www.skiwhitetail.com/>
 Burgenland, Αυστρία: <http://www.burgenland.info/en/>
 Savoie Mont Blanc, Γαλλία: <http://www.savoie-mont-blanc.com/>
 France Montagnes: <http://en.france-montagnes.com>
 St. Anton am Arlberg, Αυστρία: <http://www.stantonamarlberg.com/en/home/index.html>

Stratton Mountain Ski resort, ΗΠΑ: <http://www.stratton.com/>
Whitefish Montana, ΗΠΑ: <http://www.explorewhitefish.com/>
Keystone, Κολοράντο: <http://www.keystonerestort.com/> και
<http://www.summitdaily.com/news/6929766-113/keystone-resort-summer-activities>
Summer at Schweitzer, Καναδάς: <http://www.schweitzer.com/>
Val d' azun, Haute Pyrenees, Γαλλία: <http://www.valdazun.com/>
Luz, Γαλλία: <http://www.luz.org/>
Gavarnie, Γαλλία: <http://ete.gavarnie.com/>
Ischgl, Αυστρία: <http://www.ischgl.com/en>
Film Fest St Anton, Αυστρία: <http://www.filmfest-stanton.at/>
Maratona Dles Dolomites, Ιταλία: <http://www.maratona.it/home.php>
Seven Springs Resorts, mud on the mountain, Πενσυλβανία: <http://mudonthemountain.com>,
Vino Miglia: http://www.vino-miglia.de/01_news/news.html
Smuggler's Notch, Vermont, ΗΠΑ: <http://www.smuggs.com/pages/summer/>
Burke Mountain, ΗΠΑ: <http://www.skiburke.com/>
Canscade Plaza, Banff, Καναδάς: <http://www.cascadeplaza.ca/>
Wistlers, Καναδάς: <http://www.whistlerblackcomb.com/> και <http://www.whistlersinn.com/>
Crested Butte, Colorado: <http://www.skicb.com/cbmr/index.aspx>
Banff Center, Καναδάς: <http://www.banffcentre.ca/wpg/>
St Anton Museum, Αυστρία: <http://www.museum-stanton.com/>
Hochschwarzwald Card, Γερμανία: <http://www.hochschwarzwald.de/>
Serfaus Fiss Ladis, Αυστρία: <http://www.serfaus-fiss-ladis.at/en/summer>
All family summer playgrounds at Vermont ski resorts, USA:
<http://www.ciaobambino.com/ciaobambinoblog/index.php/2011/05/vermont-summer-activities-for-kids/>
Kinderhotels: <http://www.kinderhotels.co.uk/family-holidays-hotel.html>
Roundtop Mountain Resort, Πενσυλβανία: <https://www.skiroundtop.com/>
Lakeridge, Οντάριο, Καναδάς: <http://ski-lakeridge.com/>
Zell am See, Αυστρία: <http://www.zellamsee-kaprun.com/> και
<https://www.villagecamps.com/>
Stowe Mountain Resort, Vermont-ΗΠΑ: www.stowe.com/
Woodward Tahoe, ΗΠΑ: <http://www.woodwardtahoe.com/>
Massanutten Η.Π.Α: <http://www.massresort.com>
Summer tubing at Heavenly, video, ΗΠΑ: http://www.youtube.com/watch?NR=1&v=-kgm_aawyV0&feature=endscreen
Courchevel, Γαλλία: <http://www.courchevel.com/>
Panorama resort, Καναδάς: <http://www.panoramaresort.com/>
Garmisch Partenkirchen, Γερμανία: <http://www.gapa.de/>
Ruhrquelle, Γερμανία: <http://ruhrquelle.com/>
White Pass, Αμερική: <http://www.whitepassbyway.com/>
Poppenberg-Winterberg, Γερμανία: <http://www.mountainboarding-winterberg.info/>
Wintersport Arena, Sauerland, Γερμανία: <http://www.wintersport-arena.de/>

**Summer tourism in Greece's Ski Stations:
A proposal for eliminating seasonality and addressing the crisis in
mountainous areas, motivated by summer tourism practices
of Ski Stations around the world**

N.Dologlou, Biologist/ MSc Environmental Pollution Science
Metsovion Interdisciplinary Research Center (M.I.R.C.) of the N.T.U.A.

Abstract

The mountainous tourism of Greece, problematic and anarchically structured as it is, now enters an ever harsher reality due to the multi-faceted crisis in our country. Among mountain tourism destinations, Ski Stations play an important role in the development of neighboring areas as they support the local economies, even if for the few winter months during which they remain operational. However, on the one hand, the economic crisis will most likely reduce the number of visitors, as skiing is a rather expensive sports and recreational activity. On the other hand, as this has been documented by extensive studies for the region of the Alps, the continuing climate change will further reduce the duration and altitude of acceptable snow coverage. Thus, a “four season mountain tourism” and the development of corresponding new activities and services around Ski Stations is needed to cope with the new reality.

Numerous Ski Stations around the world operate during the entire year, by utilizing part of their already existing facilities and providing a rich variety of (snowless) services and activities. Notably, in some cases (e.g., in Austria), the number of visitors in the mountainous areas close to Ski Stations during summer is comparable to that of the winter season, especially for domestic tourists.

Drawing from the results of an Internet-based research on summer tourism in Ski Stations worldwide, we identify indicative examples, measures and actions, which, if adapted to the particular geomorphological, cultural and social environment of each area, could eliminate seasonality and provide considerable development prospects for the mountain tourism in Greece. We also discuss important institutional issues in our country, such as gaps in the regulatory framework that governs the foundation and operation of Ski Stations but also tourist agencies offering outdoor activities, including the absence of legislation on the safety of visitors that participate in such activities. Moreover, we note the lack of networking and synergies at the local, peripheral, national and international level, as well as the insufficient and ad-hoc, if not simply non-existent, promotion of mountain destinations to the domestic and international market. Finally, we point out the complete lack of statistical data on mountain tourism, which hinders any serious public and/or private planning, and stress the importance of investigating whether Greek people are actually willing to visit mountains areas around the national Ski Stations during summer, and under which conditions.